

nynélkül egymás között élni, hogyha az Istent úgy mint az igazságnac és hamiságnac megítélőjét félic és tisztelic. Annakokaért tanit minket az Ur Isten, az első táblán az isteni felelemre, és az olly dolgokra az mellyec tulajdonképpen az religióra néz nec, az mellyekkel ő Felséget kell tisztelni. Az másodikon azt paranczolja meg, mint kellyen minékünc az ő nevénc félelmeért az emberek nec társaságokban magunkat viselnünc. Annakokaért Christus Urunkis (az mint az Evangelistac bizonyityac), az egész Törvént rövideden két fő tziickellyben foglalta, tudniilic, hogy az Istent tellyes szívünk ből, tellyes lelkünk ből, és minden erőnk ből keressünc; és az mi felebaratunkat mint minnen magunkat. Im látod hogy midön az egész törvént ez két táblára foglallya, az egyiket az Istenre igazityta, s az másikat az emberekre rendeli.

17. Mindazonáltal, noha mind az egész Törvény ez két részeczkében állyon: de mégis az Ur Isten hogy minden mentség nec sinit elvennéje, bővebben és vilagosban elő akarta az tiz paranczolatban fámlálni, mind azokat az mellyec az ő Istenségenc félelmere feretettire, és diczőségere tartoznac, mind pedig az mellyec néz nec arra az feretetre, az mellyer megparanczolt, hogy ő érette felebaratinkhoz mutassunc. Ez sem helytelen munka és igyekezet, hogyha ember az paranczolatok nac előfítását igazán tanullya megérteni: czac hogy azonban megemlekezzéc arról is, hogy ez olly dolog legyen, az mellyben kineckinéc az ő értelmét és itéletit fábadon kellyen hagyni, és azon, hogyha valaki külömbetért, ne kellyen igen viaskodni. Es bizonyára fiúsképpen kelly ez tziickeltől valamit fiólnünc, hogy az olvasóc azt az előfítást az mellyet mi feljegyzünc, mint valami újat és mostan gondolat meg ne czufollyanac, avagy rayta ne czudálgodgyanac. Nincz abban semmi viszálykodás, hogy az Törvény Tiz igékre vagyon előfítva; Mivelhogy azt önnön maga az Ur gyákorita bizonyityta. Annakokaért az fáma felől ninczen semmi kétség, hanem mint kellyen a paranczolatokat előfítani. Az kic így ofityac el, hogy három paranczolatot helyheztesse nec az első táblára, és az töb hetet az másodic táblára helyheztesse, az oc az fámból kihadgyac az képekről való paranczolatot, avagy az első nec alája röyitic: noha az Ur Istentől minden kételkedés nélkül külön való paranczolatul tétetett legyen. Az tizediket pedig, hogy az ember semmi dolgot ne kívánnyon, az melly az ő felebaratnyac, estelenül fakasityac kétfelé. Ezek nec megtráfolására járul az is, hogy ember ez illyen módon való előfítástól az régi úfira Ecclesiák nac idejében semmit nem tudott, az mint mayd meghallyuc. Némellyec mi velünc négy paranczolatot fámlálnac az első táblán, de az r alityac hogy az első czac paranczolat nélkül való igéret legyen. En pedig, hanem ha értékes okok kal meggyözettetem, az

Tiz

Tiz igéken az Mofesben egyebet nem érthetec az Tiz paranczolatnál, és nékem úgy tertzic, hogy sinit annyi paranczolatok nac igen fáép rendi való előfítását látom ezen táblákon. En az ő vélekedéseket nék iec hagyván, azt követem az mi ennékem leg job nac lártzic, tudniilic, hogy ez igék, az mellyekből oc az első paranczolatot alkottyac, előjáró beféd legyen az egész Törvéntre, ofitán az első táblánac négy paranczolati köverkezzenec: és ezek után az hat paranczolatoc az másic táblán úgy legyenec egy másután, az mint elő fámlálatnac. Ez előfítást Origenes in Exodum lib. 3. minden viszály nélkül tanitottya az mint az ő idejében az mindeütt köz fakásban volt bevétetve. Ezzel egyet éit Szent Agostonis Lib. 1. Quest. az Bonifaciushoz való Irásában, holott az Tiz paranczolatot sinit így fiamlallya elő. Hogy az Egy Istennec kellyen az Religionac engedelmével fiólgálni; Hogy az képeket ne kellyen tisztelni, Hogy az Istennec neve hijába ne vérelesséc: midön annakelőtte külön az régi Szombat nac paranczolatyától fiólt volna.

Igen tertzic néki egy nemimü helyen ez az első előfítás, de egy igen értéktelen okért, tudniilic, mivelhogy ez hármac fáam (ha az első tabla három paranczolatban foglaltac) az Szent Haromságnac tirkát jobban kimutattya. Jóllehet ugyan ottis megérteti, hogy egyebec között az miéket inkább kedvellye. Ez mellett az a Régi Tanító is mi velünc tartya, az ki Szent Mathe könyvére kezdett volt Magyarazatot írni, de el nem végezte. Josephus, (kétségnélkül az ő idejébéli köz fakásból) mind két táblánac öt paranczolatot tulajdonit. Az melly nem czac az közönséges okossággal ellenkezc, midön az Isteni tisztelet között, és felebaratinkhoz való feretet között való külömbséget ofvekeveri: hanem Urunktól önnön magauilis meghamissitac; melly Szent Mathé nál az Atyák nac anyák nac Tiszteletiről való paranczolatot, a másodic táblánac fáama köz é helyheztesiti. Im már hallyc az Istent az önnön fávaival fióllani.

AZ ELSŐ PARANCZOLAT.

En vagyon az UR az te Istened, ki tégedet ki hoztalac Egyptomnac földéből, az szolgálat nac házából: Ne legyenec te néked idegen Istenid az én ortzám előtt.

13. Akar ez első mondást az első paranczolat részec tudgyad, akar pedig külön olvassad, én felölem meglehet, de úgy hogy te is meg-

B b b

engedd azt nekem, hogy az, mint egy Előjáróbefed legyen az egész törvényre.

Előfer minden Törvény szerzésben erre forgalmatos gondot kell tartani, hogy azok legottan megutálásból el ne hagyattassanak. Gondottart azért az Isten előferis arra, hogy az Törvénnec az mellyetkiadni akarna, felséges méltósága valaha megutálásban ne menne; mellyet háromféle erősségeekkel czelekeftic. Mert előfer hatalmat és igalságot tulaydonit magánac az paranczolásra, hogy az ő válastot népét bukéséges engedelmségre kötelezze; Annakutánna az ő Kegyelmenec i-geretit adgya elő; hogy az ő hiveit azoknac kedvessége által Szentségre valo igyekezetre hozza: Végre megemlekezteri az Sido népet az ő jó réteményire, hogy azoknac hála adatlanságokat fícmekre hányja, hogy ha az nékic megmutatott ő jóvólta ferint magokat nem visélné-jéc.

Az Urnac nevezeti alatt, az ő mi raytunc valo hatalma és méltó Urasága jelentetic. Mert ha minden dologc ő tőle vadnac, és ő rayta ál-lanac, méltó és igaz dolog azis, hogy mindenec őrea bizattassanac és az ő diczőségére igazitassanac, az mint Szent Pál mondgya. Annakoka-ért czac ez egy Ige által is eléggé inditatuñc arra, hogy magunkat az Isteni Felségneigája alá adgyuc: mivelhogy igen idegen és képtelen dolog vol-na, hogyha magunkat annac birodalma alól akarnoc elvonni, az melly ki-vül mi nem lehetuñc avagy meg nem alhatuñc.

Rom. 11. v. 36.

14. Minekutánna megmutatta, hogy ő legyen az, az kinec jussa és hatalma legyen az Paranczolásra, és az kinec ember minden engedel-mességgel tartozzéc, hogy ne lattasséc minket czac kéferíteni akarni, fíep kedveskedésselis hiv minket hozzája, midőñ magát az ő Anya fíent Egyházánac Istenénec nevezi. Mert ezekben az igékben, ő fívejáró kö-telefségét kell érteni, á melly imez ígértben vagyón befoglalva, az mel-lyel azt mondgya: En leséc ő nékíek Istenec, és őc lesíñec ennékem né-peim. Annakokaért innét bizonyitgya Christus Úrunc az Abrahamnac Imaacnac és Jacobnac halhatatlanságokat, mivelhogy az Ur megígérte, hogy ő Istenec legyen. Ez fíinte annyi azért, mintha igrén fíolna; En ti-tekét magam népévé válastottalac, az mellyel nem czac ez életben ten-éc jól, hanem az mellyel az jóvendő életnece bodogságatis közleném. Hová mutasson pedig ez á kegyelem, az Törvénynece fíoc helyein felje-gyetzetótt.

Jer. 31. v. 33. Matt. 22. v. 32.

Mert midőñ minket az Isten ez ő irgalmaságára méltóztat, hogy minket

minket az ő népénec társaságában felvegyen, elválast minket, mond Mo-fes, hogy minket magánac fíenteljen az ő diczőségére, és mi az ő törvény-ét megtartfuc. Innet vagyón imez intés az ő népéhöz: Legyetec fíentec, mert én fíent vagyok. Továbbá ez kettőből vétetett az bizonságtétel, az mellyet az Isten az Profétánál réfen: Az Fíu tífeteli az ő attyát, és az fíolga az ő urát; ha én Ur vagyok, hól az én félelmem? Ha én Atya vagyok, hól az én fíere-tetem?

Deut. 7. v. 6. & 14. v. 26. 28. Lev. 19. v. 2. Mal. 1. v. 6.

15. Következc immár az jótéteménynece megemlitése, az melly-nec annál hathatóbnac kell lenni az mi megindítáfunkra, mentől átko-zottab és utálatosb még az embereknelis az hálaadatlanságnac vétke. Ac-kor jóllehet egy uy jótéteményről emlekezette és intette meg az Izraelt, az melly mindazáltal az ő czudálatos nagy vóltaért, méltó vólta, hogy mindenkoron meggondoltatnéc. Annakfelőtte mindenképpen igen il-lendő és alkolmatos ez jelen való dologra. Mert az Ur azt jelenti meg, hogy őc azért fíabaditattanac legyen meg abból az kemény fíolgalatból, hogy őtet ugy mint ez megfíabaditáfnac eredetinece és fíerzőjénec illen-dő beczülettel és engedelemmel esmerjéc: őññon magátis, (hogy minket az ő igaz tífteletiben megtartfón) bizonyos nevezeteckel fíokta ékelíteni; az mellyeckel magát, az pogányoknac minden Bálványok-tól és kólrótt Istenektől, megválastya. Mert, (az mint előb mondám) olly haylandóc vagyunc mi az híjában valóságra és vakmerőségre, ho-gy, mihelyen nevezteric az Isten, az mi fíivüñc magát nem ohattya, ho-gy menten valami híába való kólteményre ne rohanna. Midőñ azért ez gonof ellen orvófságot akar hozni az Isten, bizonyos nevezeteckel ékelíti az ő Istenségét, és minket mint egy horlással ugy kórnyülvé fíen, hogy ideftova ki ne czavarogjunc, és magunknac vakmerőségből va-lami uy istent ne kóltsüñc, hogy az igaz Istent elhagyván, Bálvánt emel-néñc. Annakokaért az profétac, midőñ őtet tulaydonsága ferint akar-jac megírni, megmutatni, mindenkoron azokat az dolgokat és éfíköző-kechozzacelő, az mellyec által magát az Izraelt népénec megjelentótte. Mert midőñ Abrahamnac avagy Izraeltnece Istenénec nevezteric, midőñ az Jerusalemi Templomban á Cherubinoc közé helyhezteric, ezec és ezek-höz hasonló fíolláfnac módgyai, nem kótózc őtet valami bizonyos hely-höz és néphöz: hanem czac arra nézñec, hogy az hiveknece Gondolattyok-at egyedülc az Istenre igazitsác, ki az Izraelttel kótótt Szóversége ál-tal, ugy jelentette meg magát, hogy annac az ő elmejét és gondolattyát nem vólta fíabad más felé fordítani, midőñ ember az Istent akarná keref-ni. Mindazáltal ezt bizonynyal kell tartani, hogy azért emlitésséc meg

Exod. 3. 6. Amos 1. 2. Hab. 2. 28. Píál. 80. 2. & 99. 1. Efa. 37. 16.

az meg szabadítás, hogy az Sidoc annyival örömesben adgyác az Isten szolgálattára magokat, mivelhogy őket elnyerte és így igazság szerint hatalmas alatt tartya. Mi nekünk pedig (hogy azt ne alitfuc, hogy ez mi reánk ne nézne) meg kell gondolnunc, hogy az Izraélitáknac Egyiptomi szolgálattyaoc, példazattya legyen az Lelki fogságnac, az mellyben mi mindnyájan kötelezvént tartatunc, valamig minket az Ur az ő hatalmas karjával meg nem szabadit, és az Szabadságnac országában által nem helyhezret. Annakokaért az mint régenten, midön az ő anya fiént Egyházát Izraélben ismét fel akarna éppíteni, ez népet az Pharahónac el vifelheterlen kegyetlenségétül, az mellyel nyomorgattatott, meg szabadította: azonképpen ez mai naponis, mind azokat, az kik nec ő Istenének tartya magát, kivonva az órdögnek inséges szolgálattyaóól, az melly az Izraélnek testi fogsága által volt példazattya. Annakokaért semmi teremtett állat ne legyen, acki nec fiwe ne gerjedezzen ez Törvénnec meg halgatására, mivelhogy az felséges Ur Istentől karmazottnac lenni hallya, az mellytől, az miképpen hogy minden dolgoc eredetet vörtene; azonképpen illendő, vifontag hogy mindenec ő benne végeztelsenec, és ő rea mint egy tzeke igazitassanac. Annakfelotte senki olly se legyen, az ki ez Törvény adónac kivaltképpen való bévételére keményen meg ne indulna, az ki Törvényének meg tartására tudgya magát válastotnac lenni, és az melly nec kegyelméből nem czac ez ideig való jóknac minden bővségét, hanem az elmulhatatlan élet nec dicz őségétis kellyen ő nékié várni. Végeztetre ezis felotte igen meg inditson minket az mi Istenünkhez való engedelemre, mivelhogy tudgyuc azt, hogy az ő czudálatos irgalmásága és hatalma által szabaditattunc meg az Pokolnac mélségéből.

16. Minekutánna az Ur, az ő Törvényének tekintetes méltóságát fundálta és megerősítötte, immár az első Paranczolatot így mondgya ki, hogy Minekünk ne legyenec idegen isteninc az ő fiwe előtt. Ez paranczolatnac tzelelya az mellyre igazitatic, ez, hogy az Ur Isten az ő népében, egyedül akar az felsőb méltóságban lenni, és ottogyon az ő igazságával minden akadéknélkül egyáltallyaban akar élni. Hogy azért ez meg legyen, meg paranczollya, hogy minden istentelenség, és minden babonáság, az mellyec által az ő Istenségének dicz ősege, avagy megkissebbitetic avagy meghomályosztatit, mi tölunc távol legyen, és fiinte ezen okért hadgya, es akarja hogy mi tölunc igaz isteni félelemmel tiszteltesséc és imádtasséc. Ez az igék nec egyigyüségéis mayd ugyan ezent hozza. Mert nem tarthattyc ötet külömben Istenünk nec, hanem ha az mellyec tuloydonképpen ötet illetic, azokat ő néki tulaydonyittyc.

Midön

Midön az ő megtiltya, hogy idegen isteninc ne legyenec, azzal azt jelenti, hogy mrazt, az mi egyedül ezac ötet illeti, másuvá ne vonnyuc. Noha pedig kántalan foc, az mivel mi az Istenec tartozunc, de mindazáltalimez négy fő részekben alkolmassan befoglaltathatnac. Tudniillic az Imádságba, (az melly mellé mint egy toldaléc gyanánt járul az mi lelkeinc esmeretinc lelki engedelmeisége) Bizodalomban, Segitségül hívásinc és az Hálaadásban. Imádságnac nevezem az olly tiszteletet és szolgálattot, az mellyet mi, ugymint ő teremtett állati ő nékie mutatunc és nyuytunc, midön magunkat az ő dicz ő Felségének alája vettyuc. Nem ok nélkül vagy on azért, hogy az imádságnac egy része gyanánt tessem azt az tiszteletet, az mellyet mi ő néki mutatunc, midön az ő törvénye alá vettyuc magunkat. Mert ez az mi lelki hódolástunc ő hozzája, ugymint egyetlenegy Felséges királyunkhoz, és az ki egyedül bír az mi lelkeinc kel. Az Bizodalom, az fiw nec bizonyos hiedelme az Istenben, az melly onnet karmazit, hogy mi ötet igazán megismerjuc, tudniillic midön, ő néki minden bölkeséget, igazságot, kegyelséget, hatalmat és igaz mondoságot tulaydonitunc: és az ő vele való egyyességünkert tartyc az mi főbódogságunk nec. Az Segitségül való hívás, az mi fiweink nec az Isten hívsegehöz és Segedelméhez ugymint ő egyedül egy reménségéhez való folyamodása valamennyifér fiükséggel nyomorgattatunc. Az Hálaadás, olly hálaadás, az melly által minden jónac dicz őreti ő néki adatic, és tulaydonitatic. Az miképpen azért nem engedti az Ur Isten, hogy ezec az részec másuvá vonyattassanac, azonképpen megparanczollya, hogy ezenec mindenestül fogva egyedül czac ő néki tulaydonitassanac. Mert nem volna elég, hogy az idegen istenektől őrizkednenc: és ő benne meg nem nyugodnanc. Az minthogy taláttatnac némelly czufoló istentelenec, az kik nagy általutnac tartyc, hogy minden Religiot és isteni szolgálattot megneveslenc és czufollyanac. Ez ellenben hogyha ez paranczolatot igazán akarjuc megtartani, fiükség hogy elölmennyen bennünc az igaz Religio, az melly által az mi elmeinc arra vonyattassanac, hogy magokat tellyeséggel az Istenec ajánlyac, az ő Felségének tiszteletire vezéreltessenec, minden reménségeket ő benne vesléc, ötet segitségül hijac, minden ő kegyelmességét megvallyac, minden ő dolgait felmagasztallyac, és ő reaja, mint bizonyos egyedül egy tzele arányozzanac és ő hozzája igykezzene. Annakutánna az gonof babonáságotis el kell távoztarni, az melly által az fiwe az Igaz Istentől eltávoznac, és ideftova helyel, ugymint foc istenkehöz vonyattatnac és faggattatnac. Annakokaért ha egy Istennel megelegdünc, megemlekezzünc arról, az mi előb megmondattott, hogy minden költött isteneket megfiwe el kellyen tölunc vetnunc, és hogy nem szabad

Bbb 3

minekünk az isteni tiszteletet, mellyet az igaz Isten magának megtart, megfaggatnunc, azért hogy ember csak valami kicsinyben is az ő tiszteletében semmit el ne vonnyon, hogy mindent, az mi őtet illeti magának megtartsa. Hogy pedig hozzá teszi, hogy ne legyenec idegen istenei senkinek az ő ortzája előtt, azért vagy on, hogy az vétkeket annyival nagyobb mutassa. Mert nem kicsiny dolog, az mi tőlünk költött bálvány isteneket ő helyébe állatni, és azzal őtet úgy mint bősfontani, és bősfontu állásra ingerleni: Szinte mint ha az parázna asszonyi állat, hogy az ő férjének hívet annyival inkább megfeshesse, az ő házasság törőjét annak fenei eleibe állatná, és azzal fellemeskedné. Midőn azért az ő jelen való erejével és kegyelmével bizonyítaná az Ur Isten, hogy reá nézzen az ő népére, az mellyet válastott, hogy az elszakadásnak vétkétől annyival inkább eltörlentse, nyilván kimondgya, hogy embernek sem bálványozása sem babonásága úgy nem lehetne, hogy ő azoknak bizonsága nem volna, mivelhogy ő azoknak közöttök lakozné, az kiker ő az ő otalma alá vőtt. Mert az Istenelenség annyival merészebb, mivelhogy azt alittya, hogy megczalhattya az Istent, midőn az ő faladozásival az ő sine előtt el akar buyni és kappagni. Ez ellenben pedig kiált az Ur Isten, hogy valamit mi kezdünc, valamire igyekezünc, és valamit czelekedünc, az ő sine előtt mind nyilván legyenec. Annakokaért az mi lelkeinc esmeretinc, az elszakadásnak még az legtitkos gondolatyátúl is tisztának kell lenni, hogy ha azt akarjuc, hogy az mi isteni szolgálattal az Urnak kedves legyen. Mivelhogy azt akarja, hogy az ő Istenegének tisztességét, minden meghamisítás nélkül éppen megadgyuc, nem csak az külső vallástétel által, hanem az ő fenei előtt is, az mellyec az hívnec még az mélfegesb és titkosab fejeletit is általlattya.

AZ MASODIC PARANCZOLAT.

Ne csinálly magadnak faragott képet, és semmi hasonlatosságát azoknak, az kik fene az égben vadnac, avagy alatt az földön, avagy az vizekben, az mellyec az föld alatt vadnac: Ne imádgjad és ne tiszteljed azokat.

17. Az miképpen ez előtt való paranczolatban az Ur Isten kimondotta, hogy ő legyen az az egy Isten, az kinek kivüle semmi egyéb isteneket ne kellyen költeni és tartani: Azonképpen itt immár még nyilvánban kimondgya, miczoda Isten legyen ő, és minemü isteni szolgálattal kellyen őtet tisztelni, hogy semmiképpen ne merjünc valami testi dolgot ő reakölteni. Annakokaért ez tzellya ennec az paranczolatnac; hogy az Isten nem akarja, hogy az igazság szerint való tisztelet, az mellyel mi ő néki tarto-

tartozunc, az babonás cermoniác által megfentségtelenítéséc. Mindeneftől fogva elvonson és elszakast azért minket minden testi rendelésetől és emberi szerzésektől és költeményektől, az mellyeket az mi kába elmenc, minékutánna az Istent, magába elképztette, fokott költeni. Annakokaért megtanit minket, az ő igaz, az az, lelki és ő tőle rendelt isteni tiszteletre. Feljegyzi pedig itten az legtemerdegb vétkeket, ebben az általhagásban: Tudniillic az külső Bálvány imádást. Es bizonyára két része vagy on ez paranczolatnac, az első az mi kinyes szabadságunkat zabolazza és tartoztattya meg, hogy ne fändékozzunc arra, hogy az megfoghatatlan Istent, az mi érzékenségünc és értelmünc alá vernöc: avagy valami látható kép által kiabrázván feneünkeleibe állatnöc. Az másodic része megültya, hogy semmi képet ne imádgjunc, hogy őtet azzal tisztelnöc. Továbbá előfamlál rövideden minden módot és formát, az mellyen az fentségtelen és babonás pogánoc őtet foktác kiabrázni. Azokon, az mellyec fene az egekben vadnac, érti, az Napot, Holdot, és egyéb czillagokat, és talám az madarakot is. Az mint az Moses ötödic könyvében, holott az ő értelmét nyilván kimondgya, az madarakat finte úgy előnevezi, mint finte az czillagzatokat. Az mellyet meg nem illetem volna, hogy ha némelly alkotmatlan emberc az Angyalokról nem akarnác értetni. Annakokaért az több tizckelyeiről, mivelhogy magokban elég világos értelmüec, én semmit nem fólloc. Es immár az első könyvben is elég világosan tanítottam, hogy minden látható ábrázati az Istenec, az mellyet az ember gondol és költ mindeneftől fogva ellenkezic az ő Teremtéssel. Mihelyen azért az Bálvány képec elő hozatnac és felemeltetnec, legottan meg vést és meghamisítatic az igaz Isteni tisztelet.

18. Az fenyegetésnec, az mellyet mellője teszen, nem kevés értéknec kell lenni az mi restségüncnek és goromba értetlenségüncnek elüzésére. Fenyeget

Hogy ő az mi Vrunc Istenünc, az egyedül egy erős Isten, az ki meglátogattya az Atyának hamisságokat az fiakban, mind harmad és negyed iziglen azokban az kik őtet gyülölic: es irgalmasságot czelekefszic soc ezeriglen, azockal az kik őtet szeretic és az ő paranczolatit megtartyc.

Ez pedig finte annyit teszen, mintha azt mondaná, hogy egyedül ő legyen az, a kihöz minékünk kellyé ragazkodnunc. Hogy azért minket arra vihessen, hirdeti az ő hatalmasságát, az melly az ő megurálását és kissebességét nem hadgya büntetéfnélkül. Itt jollehet az EL ige tétetic, az melly Istent teszen, de mivelhogy az erőstől vétetic, hogy annac értelmét nyilvánban kimutathatnám, az Erős igejével akartam kimagyarázni, és az textusba berkeztetni. Annakutánna mondgya magát bősfontuól vete-

kedő-

kedőnek, jelentvén azt, hogy ő semmi paytársot nem szenvedhet. Harmadfor azt mondgya, hogy boszú álló akarna lenni az ő dicző Felségéért és tisztességéért, hogyha azt valaki teletett állatoknac, avagy képeknek akarna tulaydonítani: és hogy az nem valamirővid és koz boszú állás lenne, hanem olyan, az melly meg az gyermekekreis, unokakra, és unokaknac unokairais elterjedne, tudniillic, az kic az ő A tyoknac in-stentelenségét követnéjcc. Az mint ellenben az ő mindenkortartó ir-galmasságát és Jovoltátis megmutattya soc nemzetségig azoknac, az kic otet heretic és az ő törvényit megtartác. Igen fokálac az az Istenec, hogy ő mi reanc nézve, házas ferfihoz hasonlítja magát, és olyan formán cze-lekedik is mivelűnc. Mivelhogy az eggyesülés, az mellyel ő minket hoz-zája kötelez, midőn minket az anya fent Egyháznak kebelében bévéfen, hasonlatos az Szent házassághoz, az mellyec, mind az kétfél nec hívse-gében, és hitiben kell megállani. Az mint azért hogy ő mindent megezele-gedic, valami az tökéletes, igaz, és hívseges házas ferfihoz illic: azon-képpen visontag feritetet és házassági tisztaságot kíván mi tőlűnc: tudniil-lic hogy az mi lelkeinket, az Sátánnac, kényeség nec, az test nec utalmas kivanságinac ne adgyuc az tisztalanságra és lelki paráznaságra. Innét panafolkodic ő, midőn az Sidoknac elszakadásokat feddi, hogy minden fémérmet hátraverőttcc, és megfertettcc magokat paráznasággal. An-nakokaért miképpen az Házas ferfi, mentől ő benséges és tisztaságosb, annál keményebben megbusul, hogyha eszébe véfi, hogy az ő feleségénc five valamely házasság totó paráznához haylott: Azonképpen bizonyit-tya az Ur Isten, az ki minket igazságban magánac eljegyzett, hogy az ő boszúálló indulattya felőtte igen felgerjedgyen, valamikor mi az ő Szent-séges házasságánac tisztaságot elhadgyuc, és a rutalmas gyönyörűségekkel megfertettűnc: Leginkább pedig, midőn mi, az ő fent nevénc tisztessé-gét, az mellyec tellyeséggel minden megsértésnélkül kell megmaradni, ő tőle mástvá forditgyuc, avagy valami babonassággal megfertettűnc. Mivelhogy ilyen módon, nem czac megrontgyuc az mi köteletségűnket, az mellyet ez házasságban ő véle vétettűnc, hanem a mi lelkeinket is meg-fertettűnc az Lelki kurvalkodásnac káthozaros czelekedetivel.

19. Az fenyegetésben meg kell gondolni mit értfen azon, midőn azt mondgya, hogy meglátogatgya az Atyáknac hamisságokat az fiakban, mind harmad és negyed iziglen. Mert azon kívül, hogy az isteni igazságnac méltósága ellen legyen, hogy az ártatlan, másnac vétkéért büntetésecc meg; az Isten ő magais azt mondgya, hogy: Meg nem engedi azt, hogy az Fiu hordozza az Atyánac hamisságot. Ez pedig az mondás nem czac egy-fer hozatic elő, hogy az első Atyáknac vétkei, az következő nem-

Ier. 3.

Osc. 1.

Ezech. 18.
v. 20.

zetben büntetésecc meg. Mert gyakran föl így ő neki Mofes: Uram, Num. 14. v. 8.
Uram, kimeglátogatod az Atyáknac hamisságokat az fiakban, mind har-
mad és negyed iziglen! Hasonlatosképpen Jeremias: Ki irgalmasságot cze-
lekedel ezeriglen, és az atyáknac álnokságokat, az ő fioknac kebele-
ben kiöntöd ő utánnoc. Némellyec minckuránna ez nehéz kérdés nec
feytegetésében váltig faradoztanac, azt alitgyac, hogy ezeket czac az idő
ferint való büntetéseccről kellyen érteni: Ez nemis képtelen, hogy az
Fiac az ő Atyáknac vétkeikért ilyen büntetéseccet szenvedne, mivelho-
gy az ő nekic gyakorta hasznokra és idvőségekre fölgyalnac. Az melly
bizonyára igaz. Mert Esaias meghivette Ezechias királnac, hogy az ő fia
az orfágtul megfosztanac, és fiamkivétéseccre vitettnec el, az bűnökért, az
mellyeket ő czelekedett. Pharahónac és Abimeleknek házaic megosto-
roztatnac és fanyargattanac, azért mert megbantottac Abrahamot. De
ha emberczel akarja az kérdést meffeyteni, mentség keresés lesi inkább,
hogy nem igaz magyarázat. Mert ittegyen, és egyéb hasonló helyeken,
valami nagyobb büntetéssel fenyeget, hogy nem az mellyec ez idő ferint
való életben lenne vége. Annakokaért így kell értetni, hogy az Ur Isten-
nec igaz átka, nem czac az Istentelenec, hanem az ő egész nemzetének is
nyakokon legyen. Az hól azért egyfer ez átochállott, mit várhat ember
egyebet, hanem hogy ott az atya az Istenec lelkéül megfosztatván, tel-
lyeséggel fertelmes életben éllyen? Usmét, hogy az Fiu hasonlatosképpen
az ő atyánac gonofsága miatt, az Istentől elhagyattatván, őnnön magát
az vesedelem nec finte ezen utára boczássa? Végre ostán hogy az unoka
és annak is unokája átkozott emberek nec átkozott magvaj, ő utánnoc az
vesedelembe rohannyanac?

20. Előferlásuc meg azt, hogyha ez ilyen boszú állás, az isteni
igasságnac ellene vagyane. Hogyha azért az egész emberi természet, kárho-
zat alá vettetett, tudgyuc azt, hogy az kiket az Ur Isten az ő kegyelménc
közlesével néméltóztat, azoknac elkéfitetött legyen a vesedelem: mind-
azonáltal az őnnön hamisságoc miatt, nem az Istenec méltatlan gyűlöf-
ségéből vesne el. Mellyel minden arról való panafolkodások is elvetetic,
hogy miért nem segítenecc meg okis, mint egybec, az Isten kegyelme
által, az idvőségre. Annakokaért mivelhogy ez büntetésecc az Istentelen
és fertelmes emberekre az őnnön fertelmességekért vettettic, hogy az ő
nemzetec soc iziglen az Isten kegyelmétől megfosztanac: Kiczoda vétke-
fitene az Isten ez ő igaz boszú állásaért? Lám az Isten ezzel nyilván ellen-
kezőt mond, (mondhatná valaki) tudniillic, hogy az Fiu ne szenved-
gyen büntetést az ő atyánac bűneiért. Meg kell azt gondolni, miről le-
gyen ott az szó: Az Izraelitac, minckuránna soc ideig és fiutelen soc nyo-

Iofue 7. v. 19.

Ioh. 9. 24.
1. Sam. 14. v.
v. 44.
2. Reg. 6. 31.
2. Cor. 1. v.
23.

tul, midőn az hazugságnac javallójává, és szeretőjévé tétetic. Annakokért mond Jofue, midőn az Achant, az igazságnac meg vallására akarja indítani: Fiam adgy diczőséget, az Izrael Uránac Istenének, az mellyel nyilván jelenti, hogy az Ur Isten nagy tiszteletlenséggel illetetic, midőn ő rea az ember hamillan esküfic. Nemis czuda: mert ilyen módon, mi raytunc nem mulnéc, hogy az ő fienséges nevére hazuságot fognáne, és annac ő reája mint egy billyégét sütnéc. Es bizonyára hogy ez az Sidoknál fiokott fiollásnac modgya lótt legyen, valamikor ember, valakit esküvéste intett, lattya azt ember hasonlo bizonságtételre való keferítésből, az mellyel az Phariséusoc az Szent Janos Evangeliumában él nec. Erre az hamis esküvéstec fiorgalmatos eltavoztatására, intene minnet az esküvéstec formái és módgyais: az, mellyekkel az Sz. Irás fiokott élni: Eél az Ur Isten: Ezt s ezt czelekedgye az Ur én velem. Isten legyen bizonsága az én Lelkem nec, az mellyec megmutattyac, hogy mi az Isten nem hivhattyc ugy az mi befédünk nec tanubizonságára, hogy egyfiersmind aztis ne kérnéc, hogy az hamis és küvésért böffiút allyon mi raytunc, hogy ha czalárdssággal járunc.

25. Hogy ha az Isten nevével fiinte igaz esküvésben élünkis, de nem fiükséges esküvésben élünc véle, ha fiinte mindenestől fogva meg nem fienségtelenitetikis, de ugyan megküsebitetic és becztelenitetic. Mert ilyen módonis hiaban vétetic az Istenec neve. Nem elég azért, hogy ember megtartoztattya magát az hamis esküvéstől, hanem arrolis meg kell emlekezni, hogy az esküvés nem kinyeségre és czufolódásra, hanem fiükséges dologra rendeltetett legyen, és különbben meg sem engedetic: annakokáért az esküvéssel igazán való élés mellől megfiel lép nec mind azoc, az kic azzal tétovázoan, nem fiükséges dologban él nec, és czac trefabánis megesküfi nec. Egyéb fiükség pedig elő nem vettetic, hanem midőn azt az Isten tiszteleti, avagy felebarátunc szereteri kívánnya. Mellyben mostan fölötté nagy fiabadossan vétkeznec az emberec, az melly annyival fienvedhetetlen dolog, hogy az fiüntelen való fiokás miatt bün nec sem tarttyac az hiaban való esküvést, noha az Isten Itilő fiéki előtt nem kicziny dolognac ititetic. Mert mayd mindenütt fiéllé elegyfi leg becztelenitetic az Istenec neve, az hiaban való hafontalan befédékben: Sőt gonofinac sem alitttyac, azért mert az emberec az foc ideig való és bünteterlen véleélés által mintegy örökjökké töttéc, és birokjokba vöttéc ez ifonyu vétket. Mindazáltal álharatofon megmarad az Isten paranczolatya, megál keményen az ő fenyegetése, és az ő idejében eréjét és hathato voltát nyilván megtartya és kimu tattya, az mellyel kiváltképpen való büntetés mondatic ki mind azokra, kic az ő nevé hiaba vöttéc. Máskép-

képpen megesc ebben az vétec, midőn az emberec az Isten helyett az esküvésben az ő fienségtétit helyhezetic, ugymint az kic Szüz fienségtétit Imre királyra, és az áldott bodog anyára esküznec, az melly nyilván való iften telenség.

Mivelhogy ilyenképpen az Istenec diczősége azokra vonyatic. Mert nem oknélkül lótt, hogy az Isten kiváltképpen való paranczolatban hatta meg, hogy az ő nevére kellyen eskünni, és kiváltképpen való tilalommal tiltotta meg, hogy semmi idegen iftenekre való esküvés ne hallattaséc az mi fiájunkból. Es fiinte ezent nyilván és világofon bizonyittya az Apastal, midőn azt írja, hogy az emberec ő magoknál nagyobra fioktac eskünni, az Isten pedig, mivelhogy senkire magánál nagyobra nem eskühetnéc, önnön magára eskütt.

26. Az esküvéstec ez mértékletes módgyával nem elégefi nec meg az nyonnan visfi Keresztelt emberec, hanem minden esküvést árkoz nac és kárhoztatnac minden kivétel és megválastás nélkül: mivelhogy közönsséggel fiól ez az Christus riltása: En azt mondom tinéktec, hogy semmiképpen ne esküdgyc; Hanem az ti befédetec legyen, ugy ugy, nem nem: ennek fölötté valami esc, az gonofitul vagyon. De őc ilyen módon magok gondolatlanul, az Christusba ürköz nec: midőn őtet ellenkezővé tétic az ő mennyei Atyával, mintha az ő paranczolatyanac fiobontására jött volna ez földre. Mivelhogy az őrc Isten az ő Törvényében, az esküvést nem czac megengedi ugymint igaz és jó dolog, (az melly fiinte elég vólna) hanem megis paranczollya, hogy mikor fiükség, ellyünc azzal. Azt modgya pedig Christus, hogy ő egy az Atyával, és hogy ő egyebet semmit nem hoz elő, hanem az mit ő néki az Atya paranczolt, és hogy az ő tudományais nem ő magátul vagyon &c. Miczodát azért? az Isten akarjáké magával ellenkezővé tenni? hogy az mit ő egyfi az erkölcsokról való paranczolatban kedvellett, azt őstannan megtiltta és kárhoztatiffa? De mivelhogy az Christus fiavaiban, vagyon valami nehéfség, azokat egy kevesé fontollyuc meg. Itt pedig az igazságot soha különbben meg nem foghattyc, hanemha az Christusnac tzeilyára és fiandékára nézün, és arra tartunc gondot, mit forgasson ő azon az helyen. Nem vótt ez ő néki fiandéka, hogy az Törvént vagy küllyeb terjesfi, hogy nem az előtt vótt, avagy fiorszabbban őfi vevonnya, hanem hogy azt ismegint az ő igaz és tulaydon értelmére hozza, a melly az Phariséusoknac és az Irastudoknac hazugságos költeményeckel fölötté igen meg volt vesitegetve és homályofitva. Ezt ha bizonyal tarttyuc, nem alithattyuc azt, hogy a Christus egy általlyába minden esküvést kárhoztatna, hanem czac azokat, a mellyec a Törvénnec Reguláját és mérték fiinórját általhágjac.

Exod. 23. v.
13.
Deut. 6. v. 13.
&c. 19. v. 20.

Heb. 6. 13.

Matth. 5. 34.
36.
Iacob. 5.Exod. 22. v.
11.Ioh. 7. 7. 16.
&c. 10. v. 39.

Matt. 5. v. 34. Az Christus savaiból nyilván megtetzic, hogy ackoron az nép semmi egyéb esküvéstől nem órizkedett, hanem czac az hittel tört hamis esküvéstől, noha az Törvény nem czac az illyent, hanem minden hiába való, és nem fiukség serint való esküvéseketis megtiltott. Arrolint azért az Ur Jesus az ki legbizonyosb magyarázója az törvénc, hogy nem czac az hamis hittel való esküvés, hanem czac eskenni is bün és gonof legyen. Mit ért tehát az esküvésen, tudni illic az hiába való és hirtelenkedő esküvést. De azt az esküvést, az melly az Törvényben paranczoltatic, sértetlenül helyen hadgya. Láttatnac magoknac hatalmasban hartzolni, midőn mardosva ragadgyac ez igéczkét, semmiképpen: az melly noha nem az esküvéste, hanem az utanna vetott módokra tartozic. Mert ez is egyic refé volt az tévölgsénc, hogy midőn nagy fennyen az égre és az Földre eskünnénc, azt alitnác, hogy azzal óc meg sem illetténc az Istenec nevé. Annakokaért, az általhágafnac fő tzikkelye után, az minemü á hitféges, melly felől az Sidoc azt tartottac, hogy czac az volna ez paranczolatnac általhágafa, mindene gyéb faladékotis elvéfen előlc, hogy ne véléc mentségek nec magokat, midőn az Istenec nevez etitől megtartoznác magokat, és mennyet, földet neveznénc az ő esküvésékre. Mert itt melleleg azt is meg kell gondolni, hogy ha fiinte az Istenec neve nyilván ki nem neveztetikis, de mind ez kerengő formác és himzettfoc által is, ugyan ő magára az Istenre esküfnec az ember ec: Az mint midőn az nékic világofító nápta, arra az kenyérré, az mellyet efne, az ő Kereftégsi mosódálokra, avagy az Istenec egyéb jó tétéményire esküfnec, az mellyec mi nálunc ugymint meg annyi zálogi az ő jóvóltánac. Christus Urunc azon az helyen, holott az Egre, az Földre, és az Jerusálem városára való esküvést megtiltya, nem az babonásfagot feddi, á mint némelylec nem igazan alittyac: hanem inkább meghamisittya azoknac álnoc okoskodáfokat, az kic semminec tartottac az előb megemlített, fedezgetett esküvést, az mellyben az Istenec neve nem volna kinevezve, hirtelenkedvén ki pattantani, mintha ebben kedveznénc az Istenec fent nevénc, noha az ő fentégses neve, mind azokban az dolgokban és jótétéményekben, az mellyekre óc eskütténc, megtetzénéc és kitündöklenéc. Más módgya és értelme vagy on ánnac, midőn valamelly halandó, vagy meg hólt ember, avagy pedig angyal tétetic az Isten helyett az esküvésben, az mint az Királyoknac való hizelkedésből az hirtelen pogányoknál ez rútalmás esküvésnec módgya fokásban ment, tudni illic, hogy az Királnac életére, ifnet, az királnac serenczéjére avagy angyalára eskünnénc, mert ollyankor az ember ec nec hamis megistenülése avagy istenné változáfa, meghomalyofittya és megkiffébiti az egy Isténec diczóséget. De ha fiinte ember nec egyéb tzéllya és fándéka ninczenis, hanem hogy az Istenec

Istenec neve által az ő befédét megerősítte, noha az kerengésképpen, az Isten nevénc nyilván kimondásánélkül léfenis, mindazonáltal minden efféle hirtelenkedő feles esküvésben megsértetic az Istenec felségs diczósége. Annakokaért midőn az Ur Jesus Christus az mindenképpen való esküvést megtiltya; azzal az nép nec imez állortzáját és hamis fin mutatását veszi el, mintha efféle feleskedő esküvés semmi bün nem volna, czac hogy az ember az Istenec nevénc ne emlitené és ki ne mondaná. Szinte erre nézett fent Jacabis, midőn az ő mesterénc az Ur Christusnac ^{Iac. 5. v. 12.} ez előb béhozott savaival él az ő levelében: Mert ez illyen vakmerőség-ből feleskedő esküvés mindenkoxon igen kőz volt ez világon, noha nagy gyalazattyára volna az Istenec fentégses nevénc. Es ha ez igéczkét, Mindeneftől fogva, avagy Semmiképpen né, fiinte az esküvésnec áltattyára akarná ember értenis, hogy tudni illic, minden kivételnélkül, és megválasztásnélkül tellyeséggel minden esküves hamis és bün legyen, mire való tehát az utanna vetott mód és forma, az mellyel Christus Urunc nyilván ki magyarázza, minemü formán való esküvéseket tiltott volna meg; tudni illic midőn mond: Ne esküdgyetec Se az Egre, Se az Földre &c. Mert innét eléggé megtetzic; hogy az Ur Christusnac sava, arra igazitattac, és értetténc, hogy az Sidoknac ez fin mutatásoc, mintha az ő álnoc és fedett esküvéfec bün nem volna, elvéternéc, és ez ő állortzájoc levonyatattnéc.

27. Annakokaért az igaz itélető ember ec nem kételkedhet nec ebben, hogy az Ur Christus ez előb béhozott mondasban, semmi egyéb esküvést nem tilt meg, hanem az melly á Törvényben volt megtiltva. Mert ónnon magais, noha az tőkélletéségnec, az mellyet paranczolt, tükőre és példája volt egéfi életében, ugyan nem isonyodott az esküvéstől, midőn az fiukség kívánta. Es az ő tanitványis, kik felől nem kételkedünc, hogy az ő mestere nec reguláját mindeneftül fogva meg nem tartottac volna, ezen példát követtec. Ki merné mondani, hogy Szent Pál eskütt volna, hogyha az esküvés mindeneftől fogva meg volt volna tiltva? Eskütt pedig minden kéfédelmezésnélkül valamikor az alkotmatofság ugy hozta, és néha átkotis vét melléje, hogy ha az ugy nincz az mint ő esküfic. De az kérés ezzel még meg nem feytetett, mert azt alittyac némelylec, hogy czac az Közonségs külső dolgokban leendő esküvésec vétefsenec legyen kiaz Christus tiltása alól, az minemü ec azoc, az mellyeckel Fejedelmink nec és földes uraink nac paranczolatlyából kell meg eskünnünc. Ifmet azoc, az mellyeckel Frigynec vetésében es megerősítésében az Fejedelmec fokta élni, avagy midőn az kőfég az Fejedelmec, és visontag az Fejedelemség az kőfég nec megéfküfic; avagy midőn valamelly

vitezlő az ő Hadnagyának, avagy az záfő alá esküfő, és egyéb efféle. Ezeck közzé fámállác (méltán pedig) azokatis az mellyec Szent Pálban találatnac, az Evangeliumnac méltóságának megerősítésére, mivelhogy az Apastaloc az ő tíftekben, nem köz emberec, hanem az Istenec közönéges főlgai voltanac. Es bizonyára nem ragadom, hogy ez ilyen esküvéfő, az mellyec efféle közönéges dolgokban lefőne, legbátorságosbac legyenec, mivelhogy az f. Irásnac áthatatos bizonyággal erősitetnac meg. Megparanczoltac az Fejedelemségnek, hogy az kérséges dologban, az Tanukat megesküttetse, és visfontag hogy azokis esküvéfőle feleljenec. Az Apostolis azt mondgya, hogy az emberi versengéfec perlődéfec, ez által az eskőz által intéztellenec el, és mennyenec véghez. Ez peranczolatból mind a két réfec eléggé megtanulhattyc, hogy az ő czelekedetec kedves az Istenec. Sőt aztis láttya ember, hogy a régi pogányoknál az nyilvánvaló és főkott esküvés nagy becületben és tífteletben tartatott legyen: Ellenben a köz esküvéfő, a mellyeket naponkint törtene, avagy femminec avagy igen kevésnek tartattac, finte mintha azt alitanac, hogy efféle eskülaydon esküvéfőketis, az mellyekkel jozanon, fentül és becülettel főkséges dolgokban élne, vesedelmes dolog volna kárhozatni. Mivelhogy azokis az irásbéli okokkal és példakkal erősitetnac meg. Mert az köz femélyeknekis megengedteric, hogy az értékes és nagy becületű dologban az Istenec közöttőc való itéletir kívánnyc, és segítségül hijac: Sockal inkább megengedteric nekic, hogy őtet bizonyággal hijac. Példa ez. Ha téged az te Atyád fia hitetlenségben vádol; Magadnac atyafiu fereterből mentségere fándékozol; de a femmiképpen nem hisen, meg sem elége főc; hogy ha a te jó hired az ő keménynyakú gonofsága miatt vesedelemben forog, jó lelki elmerettel és bünnélkül fabadon az Isten itéletire appellálhac, hogy az te at-talanságot idővel kijelents. Hogy ha ember az igéket jól megfontollya, tehát kiffőc dolog valakit bizonyággal; hogy nem mint itélőbirajul hiyni. Semmi okát nem rálalom azért, miért kellene megverteni ez ilyen esküvéfőnek formájának, midőn az Isten köz femélyektől bizonyággal hivattac. Ennek megerősítésére foc példainc vadnac: Mert ha finte ez Abrahamnac és Isaknac az Abimeleekkel tört esküvéfő felől azt vetnec előis, hogy tíftebéli femélyektől lőtt legyen. (az mint hogy őc Fejedelemségi emberec voltac) de visfontag bizonyos dolog az, hogy Jaacob és Lában köz emberec lőttene legyő, de megis köz esküvéfőle frigyert kötne egymással. Soaz ma-gadnac való femély volt, a melly finten ilyen módon erősitette meg Ruthnac az házasság felől való igéretet. Abdias köz femély volt és istenfele igaz ember, (az mint az Irás mondgya) ki azt a dologt, a mellyet Illye fől akarna elhitetni

Ecb. 5. 16.

Gen. 21. 7.
24. & c. 26.
v. 31. & c. 31.
v. 53.

Ruth. 2. 13.

1. Reg. 18. v.
10.

elhitetni, esküvéfőle erősitette meg. Annak okaért nekem ninczen ennél jó regulám, hogy a mi esküvéfőket olly mértékletesen intézzőc, hogy se hirtelenkedőc, se tévovázó ne legyenec, se köz főkásból, se gonofs kívánságból ne fámazzanac, se hiába valóc hasfontalanoc: Hanem illendőkép-pen főkséges dologra főlgallyanac, midőn tudnillic avagy az Istenec tíf-téségét kell otalmazni, avagy atyánk fának éppületit és élömenetét kel-lyen megsegiteniinc. Az hova igazitatikis ez Törvényi paranczolat.

NEGYEDIC PARANCZOLAT.

Megemlekezzel az Szombatról, hogy azt megszenteljed. Hat napon munkálkodgyal, és tegyed minden te dologdat: Heted napon pedig, az te Uradnac Istenednac Szombattya vagy: Semmi dolgot azon ne tégy. &c.

28. Ez paranczolatnac vége és tzellya ez, hogy a mi tulaydon kívánságinknac, és czelekedetinknek meghallyunc, az Isten orfőgát gondollyuc meg, és ez meggondolatra az ő tőle rendelt eskőzőc által főkottac és gyakorollyuc magunkat. De mivelhogy ez paranczolat kíváltképpen való és az előbbiektől különböző meggondolator kíván, valamennyivel azért kü-lömbmódonis kelly megmagyarázatni. Az régi tanítóc ez paranczolatot *Vmbratilenec*, azaz, árnyékinac vagy árnyék ofnac főkottac nevezni, mivelhogy az napnac külső megtárását faglallya bé, az melly, az Christufnac elő-veteli által, minden egyéb példazatokkal és ábrázásokkal egyetében elha-gyattartott és eltőrdőltetett legyen. Az melly igazanis mondatic tőlőc: De így őc czac félrésént fognac az dologhoz. Annak okaért az magyarázatot valamennyivel megfőnnec kell kezdeni, és imez három okokat, a mellye-kett aránzóc hogy itt bé foglaltatnac, kell jól meggondolni. Mert a menyei Törvényfőző az hetedic napnac nyugodalma által, az Izraél népence az Lelki nyugodalmat akarta példazni és ábrázni, az az hogy a hives az ő tu-laydon munkájoktól inneplenéne megfőnnéne, hogy az Ur Istent had-nac ő magokban munkálkodni. Annakutánna azt akarta, hogy egy bizo-nyos rendelt nap lenne, a mellyen egybegyőlnéne a Törvényec meghal-gatásara, és az Ceremoniákkal való élésre, avagy azt kíváltképpen czac az ő dologainac meggondolattyara adnac, hogy őc ez megemlekezterés által az Isteni felelemre főknánac és abban gyakoroltatnánac. Harmadforjónac tett ő neki, hogy a főlgáknakis, és az kie más hatalma alatt vadnac, nyu-godalomnac napja engedterne, hogy az ő munkájokból valami megkön-nyebbüléfe lenne.

29. Mindazáltal socképpen megtanitatunc arra, hogy ez az Lelk,

tatod az te lábadot Szombat napon, hogy ne czelekedgyed az te kívánságot az én fiem napomon, és az Szombatot gyönyörűségűnc tartandod, hogy fiemteltség és tisztelteség az Ur, és annac tisztelteséget tejed: és nem czelekeded az te dolgaidat, és nem czelekedes, fiem fiomly oly befédet, mellybé gyönyörűsödél: Ackoron gyönyörűsödöl oftan az Urbá, &c. Továbbá ninczen abban kétség, hogy az mi ez paranczolatnac ceremoniáját illeti, a Christus eljövetele által az eltöröltetett legyen. Mert ő az az igazság, az melly az ő jelen voltával mindé példázatokat elenyészt, ő az a test, az mellyet ha ki megtekint, mindgyárt elhadgya az árnyéket. Azt mondom, hogy ő a Szombatnac igaz betöltése. Mert az kic az keresztségűnc ált. la ő véle eltemettettűnc, az ő halálánac közönségűnc plántaltattűnc, hogy az ő feltámadásábá részesűlvén, uy életűnc járnanc. Ennekokaért itja máfuttis az Apasztal, hogy az Szombat árnyéka volt annac, az mi jövendő vala: de a test ő maga, (az az, az Igaságnac tulaydó és álhatatos valósága, a mely az ő helyűnc bővségűnc megmagyaraztat) a Christusbá volt legyűnc. Az pedig az Igaság, né elégségűnc meg valamely napnac megűllésűnc, hané a mi életűncnek egész folyását kívánja, miglé mi magúknac mindenestől fogva meghalván, az Istennec életűncvel tölterűnc bé. Innét következik hogy az napoknac minden babonás megtartásánac, távol kellyen lenni az Keresztyénektől.

32. Mivelhogy azért az két utolsó okoc né tartoznac az régi árnyékok alá, hané minden időkre egy aránt illenec, ha fiem az Szombat elhagyattottis, de mi tölűnc ugya mindenkoró meg kell ennec tartatni, hogy valamely bizonyos napó egybegyűlűnc, az Isté igejűnc halgatására, az közönségűnc való imádságra, és az Sacrametomockal közönségűnc való életűnc: Másodfor, hogy az fiolgák nac, és az munkálkodóknac nyugodalóra való idő engedtesűnc. Minden kétségűnc nélkül mind ez két zikkélyre gondgya volt az Urnac, az Szombatról való paranczolatban. Az első czac az Sidoknac fiokásokból is eléggé megbizonyitathatic. Az másodikat Mofes az ötödic könyűnc megjelentöttűnc ilyen igeűnc: Hogy az te fiolgád és fiolgaló leányod meg ny ugodgyűnc, mint fiem te, mert megélekezzél rólla, hogy te is fiolga voltál Egyptusban. Hasonlatosképpen az Másodic Könyűncben; hogy meg ny ugodgyűnc az te ókród, és fia márod, és az te fiolgaló leányodnac fia megenyhodgyűnc. Ki tagadhatná, hogy mindketűnc fiemte ugy nem nézne mi reanc mint fiemte az Sidokra? Mert hogy Egyházi gyülekezeteke kellyen tartani, az Isten igejűnc nyilván paranczoltatic: és az melly igeűnc fiükséges legyen, egész életűncnek próbalttya eléggé megmutattya. Hogy ha azért erre semmi bizonyos nap nem volna rendeltetve, mint gyülekezetűncnek ő fiem az emberec? Az Apasztal arra tanit; hogy mind enec tisztelteséggel és jó rendűnc legyenec mi közöttűnc. Ez megemlitett tisztelteség és rendűnc pedig, ez

Rom. 6. v. 4.

Col. 2. v. 16.
17.

Deut. 5. v. 14.

Exod. 23. v. 14.

1. Cor. 14.
v. 40.

illy igazgatásűnc nélkül, és bizonyos napnac rendelenűnc, oly igen né tartathatic meg, hogy az Anya fi. Egyháznak nyilvánosságűnc el kellyen fiakadozni, és le kellyűnc romlani, hogy ha ez igazgatás elrontatic. Mivelhogy azért fiemte azon fiükségűnc legyen az mi nyakunkon, az mellynec felfegítésűnc rendelte az Ur Isten az Sidoknac az Szombatot: senki azt nem vitathattya, hogy ez paranczolat mi reankis nem nézne. Mert az mi gondvifelő és kegyelmes Atyánk, nem czac az Sidoknac fiükségekre, hanem az miénk reis gondot akart vifelni, és legitségűnc akart lenni. Miért nem gyűlűnc inkább, mondhatnád, minden napon egybe, hogy illyenképpen az napoknac külömsége elhagyattasűnc: Adná Isten hogy mi azt czelekedhetűnc, és bizonyára az Istennec mennyei és lelki bölcsésűnc igen méltó volna arra, hogy naponkint néki bizonyos idő tulaydonitattűnc. De mivelhogy soc embernekűnc erőtelenséggűnc miatt, arra fiemte nem tehetni, hogy minden napon közönséges ő fiemgyűlűnc lenni, és az alyafiu fiemetet nem engedi őket többé erőltetni: miért ne tartatűnc tehát ez módor meg, az melly az Isten akarttya: ből mi reanc vettettűnc, és nekűnc megparanczoltattűnc?

33. Ittegy kevesűnc bővségesűnc befűddel kell élűnc, mivelhogy ez mostani időbűnc némely nyughatatlan lelkűnc, az vásánap miatt nagy zenebonat inditnac. Mert az no fiopakodnac és panafolkodnac, hogy az Keresztyénec illyűnc módor az Sidoságűnc tarratnac és erőfiitetnac meg, mivelhogy őc még némely bizonyos napokat tartnac meg. Arra én azt felelűnc nekűnc, hogy mi ezeket az napokat semiképpen nem az Sidoc módgyára tarttyuc meg: Mert ez aránt mi közöttűnc és az Sidoc közöttűnc felöttűnc nagy külömségűnc vagyon. Mert né oly igen kemény köteleűncséggűnc tarttyuc meg az külső ceremoniat, mintha azt alianoc, hogy valami lelki titoc példázattűnc az által, hané ugy vesűnc azt bé, mint egy fiükségesűnc eskűnc az Egyházi rendűnc meg tartására. Lám arra tanit Szent Pál, ugymondnac őc, hogy ne kellyen az Keresztyéneket kárhözattni, az innep napoknac megtartása felől, mivelhogy azoc következendűnc dolgoknac voltanac árnyékai. Annakokaért fél azon hogy az Galatiabéliekűnc nél hijába ne munkálkodottűnc legyen, mivelhogy még az napokat megtartanac. Es az Romabéliekűnc hoz irt levélben azt mondgyűnc, hogy babonásűnc, hogy ha ember egy napot fellyeb tart a másiknál. Kiczoda azért ezek kívül az bódult emberek kívül az ki né látná, miczoda megtartásűncről monda és értöttűnc legyűnc azt az Apasztal: Mert az megemlitett Colofsebéliec, Romaiac és Galatác, az némely kiváltképpűnc való napoknac megtartásában semiképpen né néztenec erre az fiokásra és tzelra, az mellyről mi itt fiollűnc, tudniűnc, hogy az jó rendűnc az Anya fi Egyházban megtartatnac, hané midűnc őc a napokat, ugymint lelki dolgoknac árnyékűnc tartatnac.

Col. 2. v. 16.

Gal. 4. v. 10.

11.

Rom. 14. v. 5.

tanác meg, annyival inkább meg homályosítaná az Christus diczőségét, és az Evangeliumnac világosságát. Az kézi mivől, és testi munkatul nem azért fűntenec és nyugottanac meg, hogy azoc által az fient dolgoktul és gondolatoktól elvonyattatná, hanem más boldog gondolatból. Mivelhogy azt álmodoztác, hogy őc ilyenképpen azoknac az nagy titkoknac visfontag való emlekezetit tartaná meg, az mellyec régenten az Szombat által példaztattaná, az mellyeknec meggondolattya meg volt paranczolja. Ezt az napoknac visfá fordult külömböztesét feddi az f. Pál, nem az igazság fient való rendelést, az melly az Keresztény gyülekezetnec békeségére szolgál. Mert azokban az anya fient Egyházakbanis, az mellyeket ő maga éppített, az Szombat ez végre és hasonra tartatott meg. Mert fiente ezen napot rendelte az Corinthusbelieknec, hogy ez napon az Gyülekezetben az alamifnát megfednéc, az Jerusalemi fűkölködő Atyafiaknac segedelmekre. Hogy ha itt valami babonátul kellyen felni, sokkal felőbb volt az, az Sidóknac innepeiben, hogy nem ebben az vasárnapban, az mellyet most az Keresztényec tartnac meg. Mert az melly az babonáság nac elfordítására szolgál, elvételét az Sidóknac az ő Szent napjoc: az mi az jó állapotnac, rendtartánc és békeségnec megtartására fűkséges vala, az Szombat helyett más nap rendeltetett arra az *usufa* és hasonra.

34. Noha az régiec nem valami értékes meggondoláfnélkül rendeltéc az Vasárnapot, az mellyet így nevezünc, az Szombat helyébe. Mert mivelhogy ez nyugodalomnac vége és bétellyesfedése az Christus felámadásában valyon, az melly nyugodalom az régi Szombat által példaztatott, azon nap által, az melly az arnyékoknac végét hozta, megintetnec az Keresztényec, hogy az arnyéki ceremóniakhoz ne ragazkodgyanac. Mindazonáltal nem üzoc olly igen az Hét fiamra, mintha az anya fient Egyházat valami szolgálata alá akarnám vetni. Mert én az olly anya fient Egyházakat sem vetném meg, az mellyeknec őf. együlré való más rendelt napjai volnánac, czac hogy minden babona nélkül legyenec. Az melly úgy leszen meg, hogy ha azoc az rendelt napok egyedül czac arra szolgálnac, hogy az fenytéc és az jó rendelélec megtartassanac. Annak okaért legyen ez summája mind az egész dolognac, hogy, az mikeppen az Sidóknac az igazság példázat és arnyéc alatt adatott elcikke: azon igazság minékünc arnyéknélkül jelentetic meg és ajánlatatic.

Előfer, hogy az mi egész életünkben mindenkoron, és fűntelenül igyekezzünc az mi czelekedetinktől való inneplésre, és megnyugovásra, hogy az Ur az ő lelke által munkálkodgyéc mi bennünc. Másodszor hogy külön kiki minden az mennyire tőle lehet, az Isten dolgainac meggondolattyanban forgalmatofson gyakorolgya magát: és annak utánna, hogy mindnyájan

nyájan azt az igaz rendelést, az melly az Istennecegejénechalgatására, az fient Sacramentomoknac kifőlgáltatására és az közonséges könyörgésre rendeltetett és tulajdonítatott, megtartsác. Harmadszor, hogy azokat az kic az mi birtokunc alá vettetenec, irgalmatlanul ne terhellyüc és nyomorgassuc. Illyenképpen elenyésnec az hamis Tanítóknac hazugságoc: az kic az ennek előtte való időkben, az köz népet az Sidó vélekedésben merítőtéc bec, midőn az Szombat és vasárnap között semmi egyéb külömbiséget né törtenec, hané hogy ebben az paranczolatban czac az töröltetett legyen el, az mi nézett az ceremóniára, az mellyet az ő nyelveké czac a hetedik napnac elhagyatására magyaráznac és értenec: az *Morale* pedig megmaradgyon, tudniillic, hogy embernec egy hétben egy napon inneplenkellyen. Ez pedig semmi nem egyéb, hanem az Sidóknac boffúságára az napot elváltoztatni, az szívben pedig az napnac azon fientségét megtartani. Mert ez értelem fient, még mostanis fiente azon utkos példazattya marad meg az Szombatnac, az melly az ő Testamentumban volt. Es bizonyára láttyuc, mit fereztenec legyen ez ő tudományocok. Mert az kic az ő rendelésekhez ragazkodtanac, azoknac háromszor nagyobb testi babonáságoc valyon az Szombat felől, hogynem mint az Sidóknac. Ugyhogy azoc az fedélec, az mellyeket Efaiafial olvasunc, nem keveslebbé nezzenecek, mint fiente azokra az kiket az Profeta az ő idejében feddett. Tovább az közonséges tanuságoc kell főképpen megtartani, hogy az Religio mi közörtünc, mindenestől fogvale ne romollyon, avagy meg ne hidegülljön, és el ne foggyon, az fient gyülekezetet forgalmatofson meg kell látogatni, és az külső esközökre, az mellyec az Isteni szolgálatac megtartására fűkségesec, nagy híven gondot kellyen viselni.

ÖTÖDIC PARANCZOLAT.

Tiszteled az te Atyádat és anyádat, hogy hoszszú ideig élly az földön, mellyet az te Vrad Istened ad te néked.

35. Tzellya és vége ez paranczolatnac, ez, mivelhogy az Isten az ő rendelésnec megtartására fivé fient gondot tart, azt akarja hogy mindé rendec, az mellyeket ő rendelt és felsőbségre emelt és helyhezterett, minden bontakozafnélkül helyén maradgyanac. Ez leszen az ért summája ez paranczolatnac, hogy mi azokat, az kiket az Ur Isten mi előttünc járocka rendelt bezületben tartfuc és fimeinc előtt visellyüc, nékiec illendő tiszteséget tegyünc, hozzájoc engedelmeségünkét, és hála adó voltunkat mutassuc. Az mellyből oftán imez megültáfis következie, hogy mi azok-

Ecc

Ex Szabad-
ságról ol-
vasd meg
Socratef in
Histor. Trip.
lib. 9. c. 38.

Efa. i. v. 13. &
c. 58. 29.

1. Tit. 5. v. 17. nac méltóságából, se megutálás által, se pedig keménynyakuság által se hálá adatlanság által valamit el ne szakasszunc. Mert ilyen méltóság az Tiszteltetnek ígéje az Írásban. Az mint midőn az Apasztal mond, Az egyházi vénec, kic jól forgolódnac, kettős tisztességgel méltoztassanac, né föl ezac az beczüetről, hané az megtiszteltetéről, és annac hálá adóul való megadásáru, az mivel tisztetekre és munkájokra néve ember nékic tartozic. Mivelhogy pedig ez az mielőttüncc járóinc alá vette ésről, és a fejedelemséghez való engedelme tanito paranczolat, az emberi viszfafordult okoságnac és természetnecc felotte igen ellene vagyon, (az melly miképpen hogy az felsőségnecc kívánsága, és az kevélség által igen felsuvalkodó, azonképpen nehezen vitethetic arra, hogy más emberec alá adgya magát) annakokaért sinter az az Felsőség adatic például, az melly az természetül legferelmetesb, és legkevesbé gyűlöses, mivelhogy ez az mi elmeinket könnyebben meglágyithattya, és ő magánac más aláadására inkább megindithattya és megfoktathattya. Az Úr Isten azért, ezen az fenyitéc alá való vettetésen kezd el, az melly legelyifelhettőb, és így foktat lassan lassan mindenillendő engedelmeccre, mivelhogy mindeniknecc az on egy az módgya. Mert az kiket ő felsőségre és méltóságra emel, azokat (az menyire az ő méltóságoknac és tiszteteknecc megtartására fűkség) az ő neveiben is részesé teszi. Bizonyára ezac őtet illetic imez titulusoc és nevezetec, az mint, atya, Isten, Úr, ugy annyira hogy, a ki annac valamellyiket ki nevezni hallya, az ő isteni diczo felségnecc megérzésével meg kellyé inditatni. Annakokaért a kic ez neveket közzli, azoknac egyfermind az ő fenyiségnecc fikráczkájatis adgya, az mellyel azoc közzül kicit az ő rendi ferint beczülletessé és méltóságossá teszi. Az olly emberbē azért az melly atyánac nevezetec, valami isteni tisztességet kell minéküncc esmernüncc: mivelhogy a né oknélkül viseli ez isteni titulust avagy nevezetec Hasonlatosképpé az ki Fejedelem avagy Úr, az, az ő tisztiben neminemüképpé isteni tisztetecet visel.

36. Annakokaért semmi kétségnecc ebben nem kell lenni, hogy az Istenitt közönséges regulát né állatna és szabna, tudniillic, hogy mindnecc, valakit tudunc, hogy az Istennecc engedelmeccgünket, feretecünket avagy tisztességet megadgyuc, azhoz engedelmecc foglalatunkat mutassuc. Nem áll ez azon, hogyha őc ez tisztességre és méltóságra a mellyel beczülletnecc méltóké avagy méltatlanoc. Mert akar őc kic legyenec, de ugyan nem az Istennecc gondviselésenélkül jutottanac ez helyre és rendre, az mellynekokaért az Törvény Szerzőis akarja őket tiszteltetni. Nevezet ferint pedig az Atyáknac, Anyáknac beczületekről paranczol, az kic minket ez életbe fűltenec, és felneveltenec, az mellyre neminemüképpé még a természetülis kell tani-

tanitatnunc. Mert né emberec azoc, hanem főrnü czuda állatoc, az kic az aryai hatalmat és méltóságot, bossu réccel avagy keménynyakusággal megfegic és megrontyác. Annakokaért paranczolla az Úr Isten, hogy az kic az ő Szülőjöknecc engedetlenc halállal büntetessenc; ugy mint az kic méltatlanoc arra, hogy ez világosságnac hasznaival éllyenec, az kic meg né gondollyac, kicnecc tegelemec által jötenec ez világosságra. Es hogy ez tisztetec, az mellyről ő ittegyen föl, az mint megjelentettüc, három zic-kelt foglallyon be, tudniillic beczületer, engedelmeccséget, és feretecet, az mellybol az háláadoság farmazic, megbizonyittyac az Törvénynecc soc kü-lömbkülömbtöldaléki és mondási. Az első zic-kelt megerősiti az Úr, midőn megparanczolla, hogy az ki atyát, és anyát fidalmazza megölet-tesséc. Mert ott az megutálást és bossu réccel bünteti. Az másodikat, midőn azt hadgya, hogy az főfogadatlan és viszfát vonyo fiuis halállal büntetesséc. Az harmadic zic-keltre néz imez, az mit Christüs fent Mathénac tizenötödics résében mond, hogy fűleinkkel az Isten paranczolatyaért kellyen jötczelekedni. Es valamennyifer f Pál ez paranczolatról föl, így magyarázza azt meg, hogy engedelmeccség kívántalséc abban, az melly az másodics zic-kelte néz.

37. Ez paranczolat mellé, hogy az mineküncc annyival hívségesben ajánlatalesséc, igéretis adatic, az melly minket inkább megintene arra, melly igen kedves legyen az Úr Istennecc az az engedelmeccség, és az ő tole való főseg alávetetés, az melly itt paranczolatoc. Mert ez indítás által akar minket Sz Pál, az mi restségünkből, ferény foglalatoc ágra ferkenteni, midőn azt mondgya, hogy, Ez az első paranczolat, az mellynecc igéreti vagyon. Mivelhogy az az igéret, az melly ez előtt az első táblán helyheztetett, nem tartozott kiváltképpen egyedül ezac egy paranczolatra, hanem mind az egész Törvényre kiterjedett. Az mi pedig illeti ez igéretet, ilyenképpen kell éteni: Az Úr Isten kiváltképpen föl az Izraelitáknac arról az Földről, az mellyet ő nekic igért örökségül. Hogyha azért annac az földnecc bírása, záloga volt legyen az Istennecc jóvóltánac, ne czudallyuc, hogy azoknac, bossu életnecc igéretivel akarta az ő kegyelmeccségét megbizonyítani: ugy mint az melly által az ember töb ideig élhetne az ő jöteccményivel. Ertelme azért ez: Tisztellyed az te atyádat és anyadat, hogy bossu élet által, töb ideig élhes annac az földnecc bírásával, az melly föld az én kegyelmeccségemnecc jegyjül leszen te néked. De mivelhogy mind ez egész föld megáldatott az híveknec, ez jelen való életet, méltán fiamlallyuc az Istennecc áldásai és jöteccményi közzé. Ennekokaért az mennyiben az bossu élet, jelensége az Istennecc jóvóltánac, annyiban mi reánk is tartozic az imént

megemlített igéret. Mert nem úgy ígértette minékünk az hófű élet, és az Sídóknac sem úgy ígértette volt, mintha az bódogság abban volna foglaltatva, hanem mivelhogy az hűeknél többire mindenkor jegye az hófű élet az Istennek kegyelmességének és jóváltánac. Annakokaért midőn az történet, (az minthogy nem ritkánis esic) hogy valamely jambor engedelmes fiu, minekelötte estendéjét elérnéje, ez világból kivételéc, mindazáltal az Ur Isten ez ő igéretit finte olly alhatatosan betölti, mintha valakinek ház földet ajándékoznac, az kinec czac egy földet ígértetec volt. Ebben áll mind az egész dolog, hogy az hófű élet annyiba ígértetec, az mennyiben áldása az Istennek: és hogy az áldás legyen, az mennyiben jelensége az Isten kegyelmének. Az mellyet ő az ő hűgálnac ezerfért inkább meg bizonyít és voltaképpen megmutat az halál által.

38. Ellenben midőn az Ur Isten, azoknac az fiaknac, az kic az ő Szüleit illendő beczülettel tisztelic, ez jelen való életnek áldását igéri: egyfésmind aztis megmutattya, hogy minden engedetlen és főfogadalan fiakra bizonyos átok következzéc, és hogy az ő itéleti ki főlgaltáséc, halálra sententiázza őket az Törvény által, és megparanczolja hogy halállal büntetessenc. Es ha finte ez világi itéletet elkerülikis, de akarmi módonis őket ugyan az büntetésre vonssa. Mert láttuac azt, hogy fokban efféle kinyesgyermekkek özzül, egy résfent hadakban, más résfent őfve vesésbé és háborgásbá vesénc el, és némellyec czudalatosképpé gyóttrettetnec: Es többire mindnyájan megbizonyittya azt, hogy né hiában való az Istennek ez fenyegetése. Es ha finte némellyec mind az ő utolsó vénségekig megmenekednec, de mivelhogy ez életben az Istennek áldásit megfosztatnac, né telernece egyebet, hané hogy nyomorultul elbágyadgyanac, és ennekután nagyobb büntetésre tartallanac meg, olly igé távol vadnac attól, hogy az jambor főfogadó fiaknac ígértetett áldásbá résfesc lennénc. De ez mellett aztis meg kell gondolni, hogy minékünk né paranczoltatic, hogy különbben

Ephes. 6. v. 1.

engedgyünc a mi hűleink nec, hané az Urban: melly az előb felvetett fundamentomból világosan megtettzic. Mert abbá az állapotban járnac mi előtünec, az mellyre őket az Isten hivta, és a hová őket az ő tisztességének vélec közlésével emelte. Annakokaért az ő nekic mutatott engedelé, egy gradic, enec az felséges atyánac felelmére és tisztelitire. Hogyha azért minket az Isten törvénye ellé való bűnökre intenének és kéferitenének, méltán né kell őket hűleink nec, hanem idegenek nec kell inkább tartanunc, mint a kic minket a mi igaz atyánac engedelmetül akarnának elfakasztani. Hasólatosképpé kell ez aránt a Fejedelmekről, Urakról, és mindé felsőb rédekről itilni. Mert igé méltatlá és visssa fordult dolog volna, hog az ő felsőbségek nec trteke, az Istennek dicz ő felségének lenyomástására lené; megtekintvén

azt,

azt, hogy az miképpen minden felsőbség, az Istennek dicz ő felségénél függ, azonképpen minden felsőbség nec arra az Isteni Felsőgre kellyen minket vezéreni és igazítani.

HATODIC PARANCZOLAT.

Ne ölly.

39. Ez paranczolatnac tölly az, Mivelhogy az Isten az emberi nemzetet az egyféséggel őfve foglaltat és kötelezte, kinek kinec gondgyanac kell lenni minden emberek nec időfőségére és jó állapotára. Egy summában azért megtiltatit minden erőfác, méltatlanság, és tellyességel mindenfele ártalom, az melly által felebarátunk nac teste megsértetnéjéc. Megparanczoltatic annakokaért minékünk, hogy valami értékcünk minékünk vagyon, az mi felebarátunk életének otalmára való segedelemül mind oda nyúttuc, valami az ő békeségére és nyugodalmára főlgál, azt hiven megczelekedgyünc, az ő káranac eleit vegyünc, és azt elfordittuc, és midőn vesedelemben, és nyavalyában vagyon, ő neki segítségül legyünc. Hogyha azért megemlekezel arról, hogy az Isten az a Törvény szerző, az ki illyenképpen fől; mindgyárt meg kell azt gondolnod, hogy ő az te Lelkedetis ezen regula szerint akarja igazgatni: Mert nevetséges dolog volna, hogy ha az, az ki az hűek nec gondolatit nézelli, és kiváltképpen azokra tart fiamot, az bizonyai igazságra egyebet semmit nem, hanem czac az testet tanitanája. Annakokaért az fiv nec gyilkos voltais megtiltatit ez paranczolatban, és az mi atyánkfiánac életének megtartására való belső akarac és haylandóság paranczoltatic. Az kéz szerzi jóllehet és tellyesíti el az ember őlést, de az fivben fogantatic az a fiandéc, midőn az, az harag és gyűlötség által megméte lyefédic: Gondold meg hogyha haraghatolé ugy az te atyádfiára, hogy egyfésmind az ő neki való ártáfra fel ne gerjednél? Holott azért ő reá nem haragudhatol hófűállásra való fiandék nélkül, tehát nemis gyűlölheted azonnélkül. Mivelhogy az gyűlötség semmi nem egyéb, hanem az régi és megrögött harag. Akar te azt mint fedezgesd és akar melly hiába való kerengéssel igyekezzél kifeytözni belőle, de ugyan bizony dolog az, hogy valaholott az harag avagy az gyűlötség vagyon, ott gonof czelekedetre való kívánságis vagyon. Hogy ha mégis ugyan menteni akarnád magadat, Ioh. 3. v. 15. meg vagyon immár az Sz. Lélec által mondván, hogy valaki az ő fivében atyafiát gyűlöli, gyilkos az. Az Ur Christus háya által mondatott ki, hogy Matt. 5. v. 22. valaki az ő atyafiára haragfic, itilette méltó legyen. Az ki annac mondandgya Racha, méltó gyülekezetre; az ki azt bolondnac mondaná, méltó az Gehennánac tüzére.

Ecc 3

40. Két okokat említ az Írás, az mellyekkel ez paranczolat gyámo-
litatic: tudniillik mivelhogy az Istennek ábrázattya az ember, és mi nekün-
kis testünc. Annak okaért hogy ha az Istennek ábrázattját meggyalázni
nem akarjuk, semmiképpen félebarátunkat még ne bántsúc: és ha minden
emberi természetet le nem akarunc vetkezni, tehát mint az minnen testün-
ket ugy kell azt tartanunc, és olly igen javát kell keresnunc. Az ide föl-
gálo intéstől, mellyet ember az Megváltásról és az Christus Kegyelmes
dolgaíról vehetne, másutt lesien az tanuság. De az Ur Isten azt akarta, hogy
az megmondott két tückelt az emberben, az természet kedveért, az Chri-
stus kegyelmének kivólótteis megtekintsúc és meggondollyuc, az melly-
ec minket indítanac az ó véle való jó czelekedetre, tudniillik hogy minden
emberben az Istennek ábrázattját, a melly abba bényomattatott, beczület-
ben és tisztességben tartsúc, és az ó raytoc való mi testünket szeresúc. Anna-
kokaért az ki az vérontástól magát megtartoztatta, nem mindgyárt tística
azért az ember óléfnecc vétkeétől. Mert valaki vagy czelekedettel valamit
ollyat szeres, avagy valamire fán dekozic és igyekezcic, avagy az ó fivében
valamit effélet gondol, az mi az ó fele barátjánac ellene vagyon, az Isten
előtt ember ólésben bünös az. Hogy ha visfontag az mi erünk szerent, az I-
stentől nekünc engedett értéknkel és alkolmatoságinkal nem igyeke-
züncc felebarátunkal jól tenni, ez mi főrnyü kegyetlenségünckelis által-
hágjucez paranczolatot. Hogyha azért az Ur Isten kineckinec testi jó álla-
pattjáról illy hiven gondot visel, innét esünkbe vehettyüc, melly kemé-
nyen kötelezzen minket az Lelkeknek idvőségekről való gondviselésre,
az melly minden egy behasonlítás felött sockal drágalatosb az testnél, az ó
semei előtt.

HETEDIC PARANCZOLAT.

Ne paráználkodgyál.

41. Tzéllya ez paranczolatnac imez, mivelhogy az Isten az semér-
méséget és tisztaságot szereti, minden tisztátalanságnac és faytalanságnac
tólüncc távol kellyen lenni. Ez azért az summaja, hogy az testnec semmi
fertelmével és faytalanságával meg ne moczkoltattassunc és meg ne fertez-
tettefsüncc. Ezzel az megtiltással eggyez az a paranczolat, az melly azt ki-
vánnya, hogy az mi egész életünknek minden réfseit tisztán és mértékletes-
ségben megtartsúc. Az Paráználkodást pedig és az házasság törést nyil-
ván megtiltja, mivelhogy arra megyen minden faytalanság és gonosf ki-
vanság: hogy annac rutalmas fertelmésége által, (melly az házasság tör-
résben gorombab és megtapaftalhatob, mivelhogy azzal az mi testünk is
meg-

meggyalaztatic és megferteztetic) minket arra vigyen, hogy mindenféle
tística talanságtul irtózzunc és isfonyodgyunc. Mivelhogy azért az ember
kezdetben ez okon teremtetett, nem hogy egyedül legyen, és hogy eggyes
életben éllyen, hanem hogy az ó melléje adott segedelemmel éllyen: és óstán
a bünnecc átka miatt is ez fükségnek inkább alája vettetett: az Ur Isten azért
minket ez arant, a fükségnek mivelta szerint megsegitett, midön az házassá-
got rendelte, a melly házassági eggyütt lakást, a miképpen hogy az ó tulay-
don méltóságával szerette, azonképpen az ónnön megáldásávalis meg-
sejtelte. Honnét nyilván megtetzic hogy az ferfiunac és asfionyi állatnac
minden közösülése, a melly a házassági eggyütt lakás kívül lesien, az Isten
előtt átkozott legyen: és hogy finte ez a házassági eggyütt lakás fükséges
eszközül rendtetett legyen arra, hogy vakmerő kinyes bujaságra ne ve-
temedgyüncc és ne rohannyunc. Ne hizelkedgyüncc azért magunknac, mi-
dön halllyuc, hogy az ferfiu az asfionyi állattal az házasság kívül, nem köz-
ösülhet az Istennek átkanélkül.

42. Holott azért ez immárigy vagyon, hogy két képpen legyüncc köte-
teleficc a házassági eggyütt lakásra, tudniillik, mind az első természet alkol-
matosága szerint, mind pedig az eset után követerkezett fogyarkozás szerint,
mivelhogy ez köteleficc alól senki ki sem vétetic, hanem czac az kinec az
Isten kiváltképpen való kegyelmét mutatta, meglássa azért kiki minden
mi adarott legyenez arant ó neki. Meg vallom bizonyára, hogy az Szü-
zefség, nem megverhető jófag legyen, de mivelhogy némellyenec nem
adarott, némellyeknek czac egy ideig engedtetett, az kic azért az tística-
talanságtul kifsirtetnec, és az ellen gyözödelmet nem vehetnec, az házassá-
gra, ugy mint Istentől rendtetett Segítő eszközre adgyac magokat, ho-
gy illyen képpen az ó rendekben és hivatalokban tisztán és mértékletesen
élhesfenecc. Mert az kic ez ígét meg nem foghartyác, (az az, az Szüze-
féségnek ajándekat el nem vöttéc) ha az ó erőtlenségeknec és mértéklet-
lenségeknec az Istentől rendelt és megengedett eszközzel nem élnecc, az
Isten ellen hartzolnac, és az ó rendelésenec állanac ellene. Nemis kelly ^{Pfal. 97. v. 1.]}
ez ellen villongani, az mint mostan fokban czelekesfenecc, midön azt mond- ^{& 14.}
gyác, hogy óc az Isten segedelme által mindent meg czelekedhetnec. Mert
az Istennek segedelme czac azoknac adatic, az kic az ó útokban járnac, az
az, az ó hivatalokban, az mellytől magokat mind elvonfác, valakic az I-
stentől rendelt eszközt és segedelmet megveric és megutálllyác, és azoknél-
kül igyekezenecc, az ó fükségekből hiába való vakmerőség által kiver-
kedni, és gyözödelmet venni.

Az Ur

Matth. 19. v. 14.

Az Ur Christus önnön maga bizonyítja, hogy az Szűzesség az Istennek kiváltképpen való ajándéka, és az olyanok közül való legyen, a mellyec nem közönségesen és egy általlában az anya fent Egyháznak egész testének adassanak, hanem csak némelly kevés tagaival közöltesse. Mert előfer azt mondgya, hogy némelly bizonyos emberek magokat megherélték az mennyeknek orfágáért, azaz, hogy alkolmatosban és jobban foglódhassanak az Istennek orfágára néző dolgokban. De hogy valaki azt ne alitana hogy ez az megherélés, az embernek hatalmában legyen, egy kevésfel az előtt megjelentette, hogy nem minden ember veheti be azt az ígert, hanem csak az kiknek kiváltképpen adatnéc mennyekből. Innét teketsü azért, hogy az ki azt veheti, vegye be. Szinte ezent Sz. Pal még világosabban erőssiti, midön így mond; hogy, Kinckinéc tulaydonajándéka vagy on az Istenből; egy nec így, másnac más módon.

1. Cor. 7. v. 7.

43. Mivelhogy azért nyilvánosságos meghirdetés által inretünc, hogy nem minden élhetne füzen és tisztán az házasság kivól, hogyha finte nagy figyelmetességgel azon igyekezzék is: és hogy kiváltképpen való kegyelemis legyen, az mellyet az Isten csak némelly bizonyos embereknek ad, hogy annyival alkolmatosbac és kefületesbec lehessenec az ő dolgainac véghez vitelére: Nem de nem az Isten ellen, és az ő tőle szerzett természetünc ellen hartzolunké, hogyha az mi életünknek módgyát, az mi éitekünkhez és erőnkhez nem szabjuc és alkolmazzattuyuc? Iten megtillya az Isten az paráznaságot és kurvalkodást: annakokaért tisztaságot és femérmertességet kíván mi tölünc. Melly nec megtartásának ez egy uta vagy on, hogy kiki minden az ő kiseded erejét, és gyarłoságát jól megglássa és megfontollya: hogy valaki az házasságot is hirtelenkedve meg ne vessé, mint valami olly dolgot, az melly ő néki nem hasznos, és nem fükséges volna: és hogy senki az házasság kívül külömben maradni ne kívánnyon, hanemha azt magában nyilván megtapasztallya, hogy az feleségnélkül ellehessen: Se ne keressé ebben senki az ő testének czendességet és alkolmatoságát, hanem csak hogy ez köteleléstől szabados lévén, az Isteni felelem nec minden dolgaira annyival később és alkolmatosabb lehessen. Es mivelhogy ez a jótétemény foc embereknek, csak ideiglen engedtetit (az mint megmondóc) az kinec azért adatic, megtartoztassa az magát az házasságtól mind addig, valamig az egyedül való életre magát illendö nec talállya, és né tovább. Hogy ha az testi gonof kívánságnac elnyomáztatására és meggyözésére való ereje kezd fogyatkozni, tehát abból megtudgya azt, hogy az Ur Isten azt vetette ő reá, hogy fükségképpen az házassághoz fogjon. Mellyet megmutat az Apasztal, midön azt paranczollya, hogy az paráznaságnac eltávoztatásáért, minden ferfiunac tulaydön felesége, és minden affonyi állatnac tulaydön ferje

1. Cor. 7. v. 19.

ferje legyen. Ímet az ki magát meg nem tartoztathattya, házasságra adgya magát az Urban. Ezzel előfer azt mutattya meg, hogy nagyobb része az embereknek ez mértékletlenfég és megtartoztathatatlanfég vétkenec alája vetetett legyen: Továbbá meghadgya mindenkének, senkit ki nem hagyván, valakic ez ilyen vétkenec indulatnac alajavettettenec, hogy az házassági egy esközhöz fogjanac, az mellyel az femérmertlenség megelőztetic. Az kic azért megtartoztatlanoc lévén, az ő erőtlenségeket ez orvosfággal nem segític, finte abban vétkenec, hogy az Apasztalnac ilyen paranczolatnyanc nem engednec. Azzal se hizelkedgyec senki magának, hogy ő tista az bujáságtul, hogyha femmi affonyi állatot nem illetend, holott az ő five belső gonof kívánságokkal ég és gerjedez. Mert Szent Pal úgy írja meg az femérmertessé tistáságot, hogy az, az fivnec olly tistásága, az melly az testnek szűzességével egybe legyen foglaltatva és kötözterve. Az ki férhöz nem ment, ugymond, forgalmatos az 1. Cor. 7. v. 34. olyan, az Ur dolgaiban, hogy tista legyen mind testében, mind lelkében. Annakokaért midön az előbbi paranczolatot bizonyos ockal erőssiti, nem mondgya csak azt, hogy job feleséget venni, hogy nem mint paráznasággal megferteztetni, hanem azt mondgya hogy job megházafodni, hogy nem mint égni.

44. Továbbá midön az házafoc meggondollyac, hogy az ő tarfáságot az Istenből megáldatott legyen, az által megintetnec, hogy azt mértékletlen és rendeletlen rút gyönyökódéffal meg ne ferteztesséc. Mert nem következic az, hogy mivelhogy az házasságnac tistessége elfedezi az mértékletlenség nec rút voltát, hogy azért annac menten gerjefítésére való legyen. Ne itillyec azért az házafoc, hogy nékic minden szabad legyen: hanem minden ferfiu az ő feleségével, és minden affonyi állat az ő férjével, tistességnac és mértékletlenségben lakozzanac együtt: hogy femmit az házassági tistességnec és tistafagnac ellene ne czelekedgyenec. Mert olly mértékletlenséget és tistáságot kell az Urban lött házasságban tartani, hogy az, mindenfele fönnyü kinyeféségre és zilayságra ne vete-medgyec és terjefitesséc.

Ez mértékletlen bujáságot Szent Ambrus noha keménnyel, de nem méltatlan mondással feddette; midön azt mondotta. Hogy az Ferfiu az önnön feleségével is hazafagronto paráznavá leszen, az ki az házassági közössülésben femmi femérmertességgel és tistességgel nem gondol. Végezterre azt kell meggondolnunc, ki legyen az Törvény szerző, az ki az paráznaságot kárhoztattya, az tudniillic, az kinec midön mindeneftől fogva kellyen birni mi velünc, jussa és igazsága vagy on arra, hogy az mi elmenk nec, lelkünknek és testünknek tistáságot meg kívánnyá. Annakokaért

F f f

Libro de Phil.
los. quem ci-
tat August.
lib. contra
Iulian. 2.

midőn az paráznalkodást megtiltja, egyfelmind aztis megtiltja, hogy se kinyes faytalan ékeseccsel és öltözettel, se femérmetlen gyestálással és magavifeléssel, sem oczmány beféddelel valakinec tisztasága után ne lefeskedgyünc, és néki bünre okot ne adgyunc.

Mert az bölcz Archelaus egy gyengén és faytalanul öltözött ifjaczkának nem ok nélkül mondotta, hogy mind egyet érne akar ő az ő testének mellyic részén mutatná meg az ő faytalanfagát: Mivelhogy minékünc az Istenre kell néznünc, az ki minden fertelmeseget úral és ártkoz, akar az mellyic részén legyenis az testnek és az léleknek. Hogy azért senki ezt kétségsé ne tegye, megemlekezzünc arról, hogy itt tisztaságot és femérmeseget paranczollyon az Isten. Mellyet midőn paranczol, kárhozzat mindent, valami ezzel ellenkezie. Annakokaért hogyha ehöz a paranczolat-hoz való engedelmessegre akarfi jutni, tehát nem kell belől a fivnc gonof kivánsággal gerjedezni, az femeknek sem kell az gonof és veszedelmes gyönyörüségre zilykodni, sem az testnek mint egy nézésre és gerjésítésre felékesíteni, a nyelvnek sem kell az elmét faytalan főckal hasonlo gondolatokra gerjésíteni: se az nyalanc fáync, és nagy iható toroknak kell az fivvet mértékletlenségre indítani és gyullasztani. Mert mind ezec a vétkec, olyac mint egy néminemü feplóc, az mellyeckel a fíep tisztaság, és femérmeseccség meg moczkoltatic és megferteztetic.

NIOLTZADIC PARANCZOLAT.

Ne lopj, avagy, Ne orozz.

45. Vége és rzélya ez paranczolatnac imez, mivelhogy az hamisság az Isten előtt úralatos, kinek kinec mind megadgyuc az mi övé. Ez lehen azért az summája, hogy megtiltatic az hogy más marhájára ne ástitfünc, és annakokaért megparanczoltatic, hogy az hiveségben és ferénségben semmit ez aránt el ne mulassünc, hogy kineckinec az ő jófága megtartáséc. Mert így kell erről gondolkodnunc, hogy valakinec valamie vagyyon, az ő néki nem történetből, hanem az minden dolgoknak felségés Urának ostromlásából jutott és adatott legyen: senki jófágát azért semmi gonof mesterseccsel úgy el nem vonhattgyuc, hogy az Isten elostásán czaládságot és bostást ne tennénc. Sokféle nemei vadnac pedig az lopásnac. Eggyic az erőszakban vagyon, mikor ember erővel, és mint egy tolvay módra más emberc jófágát magának ragadozza. Az másie az álnoc megczalásban, midőn embernek marhái álnoc rávasfágal czalattatnac el. Némelly az igen elreytett és titkolt álnokságban vagyon, midőn az másé igazságnac

ságnac sine alatt vétetic el. Némelly ismet az hivelkedésben, midőn ember édes beféddelel, avagy ajándéknac sinevel más marháját magának kuporittya, vonssa, vagy az Uraságtul, avagy egyéb emberektől. De hogy az lapásnac minden nemeinec előfámlálásával foká ne mulassünc, tudgyuc meg azt, hogy minden mesterkedéseket és eszközoeket, az mellyec által, felebaratunknac kárával akarjuc magunkat gazdagítani, midőn az Keresztényeni feretet nec tisztaságától elhajolván valamimódon valakinec czaládságból kárt tenni fándékozünc mind lopásnac kellyen tartani. És ha finte az Polgári törvényben igyeket megnyerikis ez illy eszközzel kereskedőc de az Istenet ugyan nem tartatnac lópóknál egyebeknek. Mert láttya melly hofsu fogásockal kerüllyéc és környékezzéc meg az álnok emberec, az egyigyü fivceket, miglen azokat végre az ő hálójokba vonnyác. Láttya az kemény irgalmatlan rendéléfeketis, az mellyeckel az hatalmasoc, az fegényeket terhelic, és elnyomorittyc. Láttya melly mérges legyen az hivelkedésis, az mellyel az álnok ember él, az egyigyünc mint egy édes masflágra roytett horoggal való megfogására, és megeytésére. Ez dolgoz az emberi itélettől mind el vadnac roytette, és megferésie sem fioktac jóni. Ez paranczolatnac által hágása sem áll czac abban, midőn ember valakinec pénzében, márhájában, mezei jófágában hamisságot czelekefic, hanem minden egyéb dologbanis, valamelly igazság ferint felebaratunkat illernéje. Mert ackoris az őveitől fofittyc mi felebaratunkat meg, midőn töle azt az főlgálatot és segedelmet, az mellyel néki tattazünc megtagadgyuc és megvonssuc. Annakokaért ha valamelly Gondvifelő, Tisztartó, majorsáfar, avagy udvari ember, hivolkodásban éfi az ő Urának kenyérét, és az házi gondvifelésie ferényen fámot nem tart, hogyha az rea bizott jókat, méltatlanul eltékozollya, avagy mertektelen bővelkedéffél elfogyattya: ha valamelly főlga az ő Urát czufollya, midőn annac titkát kijelenti, hogyha valami módon avagy életét vagy jóvait annac, elárullya: Ellenben midőn valamelly Ur avagy gazda, az ő házanépét kegyetlenültartya, és irgalmatlanul gyótri; az is lópó az Isten előtt. Mert az ki azt nem czelekefic, az mivel hivatala ferint tartozic, az olyan mástul el vonssa az mi azé.

46. Annakokaért úgy engedünc igazan ez paranczolatnac, hogyha az miénckel megelégefünc; és czac az tiszteléses és igazság ferint való nyereségre igyekezünc, midőn nem kívánünc felebaratunc kárával gazdagulni, és nemis kíványünc azt jófágából ki tolni, és azt magunkhoz vonni: midőn nem forgunk abban, hogy más ember véreből veritékiből faczart gazdagságot gyütsünc magunknac: Hogyhá mértékletlenül erővel hatalommal mindent mindenünnen őfve nem kapdosünc

hadarunc, hogy avagy fősvenségünket töltsücbé, avagy pazarló dősölésünk nec tegyünc eleget.

Ezellenben pedig mindenkoron ez legyen tzélunc, hogy mindeneknec, az mennyiben tölunc lehet tanáczunckal és czelekedetünckel, az ő javaiknac megtartására hiven ségítéssel legyünc. Midőn tőkélletlen és czalard embereckel vagy on igyünc, inkább a mienkből valamit oda hadgyünc, hogy nem azockat akarnanc versengeni és pörödni. Nem czacez pedig, hanem ha kiket látunc fegénységmiatt nyomorgani, azoknac fűkségeketis segitsünc, és az mi bővségünkből azoknac fogyatkozásokat helyére állassünc. Végeztire kiki mind jól meggondollya, mennyiben legyen tifti ferint más embetnec kötelefs, és adgya meg jó hívséggel az kinec mivel tartozic. Annakokaért az Fejedelemség alatt valóc, adgyac meg tifteségeket azoknac, az kic ő felöttoe való tiftbe helyheztetrenec, azoknac uralkodáoc alá őtömest boczáfsac magokat, azoknac paranczolatnyoknac engedgyenec, semmiből magokat meg ne vonnyac, az mit Isten kegyelménec megbantáfanélkül megczelekedhetnec. Ezellenben az Fejedelemséec és Uraságoc az ő alattoc valókról forgalmatos gondot visellyenec, az közönséges békeséget megtartsac, az jókat megotalmazzac, és az gonofokat zabolán tartsac, és minden dolgot úgy intézenec, igazgassanac, mint az kic nec, az legfelségesb Birónac, az Ur Istennec, az ő tiftokról fámot kellyen adnioc.

Az Egyházi főlgác, az prädikatori tiftben hiven eljárjanac, és az idővségnec tudományat meg ne hamissítsac, hanem tiftán és igazán adgyac az az Isten népénec eleibe. Nem czac az tudománnyal, hanem életkenec jó példájávalis tanitsac az népet. Végeztire úgy járjanac azoc előtt, mint jó pástöröc az juhoc előtt. Visfontag az nép őket úgy vegye és fogadgya, mint Istennec követis és Apastalit, azoknac megadgyac azt az tifteséget, az mellyre őket az legfelségesb mester méltóknac itilte. Azoknac életkre való fűkségeket megferezze. Az fűléc az ő gyermekiknec gondgyokat felvegyec, ugy mint az mellyec Istentől nékic ajánlattanac, hogy azokat eltáplályac, igazgassac, tanitsac, főrnnyü kegyetlenkedésből azoknac fivüket el ne keferitsac, és magoktól őket el ne idegenitsac, hanem az felid engedelmeffég által, és mértékletes látatlanná tétel által, az mint az ő fémélyekhez illic őket eltartsac és takargassac: Az miképpen előb megmondattoc, hogy ő nékikis az fiaktul megadassac az ő tifteségec.

Az ifiac az vénséget bezületben tartsac, az mint az Uris akarta, hogy az idővség megtifteltésac. Hasonlatosképpen az vénekis az ifiúságnac erőtlenségét az ő efeségeckel, és foc probált dolgoknac tudásával,

(az

(az melly látott hallottság ő bennec nagyob hogynem az ifjakban) őket igazgassac, és oktassac, darabos keménséggel és nagy kiáltó feddődéffél és fűtkozodással azokat el ne buffitsac, hanem az zordon keménséget felid engedelmefféggel egyelitsac és temperályac. Az főlgác az ő Uraiknac az munkalódásban terénységeket és hívségeket mutassac: Es azt nem czac fíem előtt, hanem fivéc ferint czelekedgyec, ugy mint kic őnnön magánac főlgálnac az Ur Istennec. Hasonlatosképpen az Uraikis és az gazdac ne legyenec komoroc és kedvetlenec az ő főlgáikhoz, ne gyötörjéc őket nagy keménységeckel, ne illefféc őket boffúsággal, és ne tartsac gyalázatban: Hanem inkább őket attyokfioknac és fogatarfoknac esmerjéc az mennyei Uralatt, az kiket visfontag feretnec és engedelmeffien kellyen tartanioc. Illyenképpen, mondom, hogy kiki mind jól meggondollya, hogy az ő rendiben mivel tartozze felebarattyánac, és hogy az mivel tartozic azt megis mivellye. Annakfelotte az elménec mindenkoron az Törvény ferzohez kell felemelkedni és figyelmezni: hogy megtudgyuc azt, hogy ez az regula, fínte egy iratott legyen az fivék nec, mint fínte az kezeknec eleikbe, hogy forgalmatos gondot tartson egyeb embereknec őtalmára, és állapattyánac megjobbítására.

KILENTZEDIC PARANCZOLAT.

Ne mondgy az te felebarátod ellen hamis tanuságot.

47. Ez paranczolatnac tzellya ez, mivelhogy az Isten (ki az igazság) az hazugságot felette igen gyűlöli és átkozza, az igazságot azért minden hamiságnélkül ferestsünc és otalmazzuc egymás között. Ez annakokaért az summája, hogy se rágalmazással és hamis fidalmazással valakit tifteségében és híreben nevében meg ne gyalázzunc, avagy hazugságtal akarkit jófágában és marhájában kárval ne illeffünc: végeztire gonofimódással és rágalmazó kinyefséggel senkit meg ne sértsünc. Az melly tilalomból imez paranczolat függ, hogy az mennyiben tölunc lehet, minden embernec az igazságnac állatásában és megtartásában hívséges segedelemmel legyünc, mind tifteslegenecc és jófáganac otalmában és mentségében mellette fogjuc. Nékem úgy tettze hogy az Ur Isten ez ő paranczolatnyá-
 nac értelmét, Mofesnec másodoc könyvében ez igekel akarta ki magyaráz-
 ni: Az hamissan vádolónac ne hidgy, hogy az Istentelen mellett fognád, és
 hamis tanú lennél. Hmer, Az hazugságot eltávoztassad. Más helyenis, nem
 czac azt akarja, hogy ez aránt az hazugságtul magunkat oyyuc, hogy sen-
 kit ne rágalmazzunc, más ember fuleibe suttogva senkit meg ne főllýunc

Exod. 23.

v. 17.

Levit. 19.

v. 16.

az nép között; hanem hogy senki atyafiát meg ne czallya. Mert mindkettőt megtiltya külön való paranczolatban. Bizonyára kétség abban nincz, hogy az miképpen az előbbi paranczolatokban, minden kegyetlenséget, tisztátalanságot, és foszványséget megfeddett, azonképpen tiltson meg itt minden hamiságot. Az melly két fele, az mint előb megjelentettük. Mert avagy az hogy, az mikinyés rágalmazáfunckal hírét nevet és tisztességét sértyuc meg felebarátunknac, avagy pedig hazugságunkal és titkos kerengő befedünckel akadékozzuc meg az ő hasznait és jó szerenczejét. Semmit pedig az nem árt, akar itt az tanubizonságnac igején, olly bizonságtétel értéséc, az melly közönséges törvény előtt leßen, akar pedig arról, az melly külön való személyec előtt mondatic. Mert mindenkör arra kell tartani, hogy az Ur Isten minden nemeiből az vétkeknec egy bizonyos vétkeknec példáját adgya elő, az mellyre mind az többinekis kellyen vonyattatni: az ollyan válastáséc pedig kiváltképpen, az mellyben az vétkeknec rútalmas volta leginkáb megtettzic. Noha meszseb kellyen terjeszteni, az hamis ragalmazásra, megfólasra és titkon való meggyalázásra, az mellyel felebarátunc n éltatlan terhe tetic; mivelhogy az hamis tanubizonságtétel, az melly az Törvényben leßen, sóha ninczen hamis esküvésnélkül. Az hamis esküvésec azért, az mennyiben az Istenec nevet megferteztetic és gyalázattal illetic, eléggé tiltattanac az harmadic paranczolatban. Annakokaért, ez höz az paranczolathoz való igaz engedelmeség ebben áll; hogy az nyelv, az igazságnac állatásában, az mi felebarátunknac, mind tisztességénc, mind jószágánc megtartására és előmenetelire főlgályon. Ez méltó igazság felöttébis nyilván való. Mert mivelhogy az jó hír név dragáb minden kénckeknél, tehát nem kevessebb kárával fosztatic meg az ember az ő jó hírétől nevetől, mint finte egyéb marhájátul. Annakfelötte az más jószágánc elvonásában néha finte annyit ér ember az hamis tanubizonsággal, mintha kezével lopná és tolvaylaná el.

48. Czuda mindazáltal, hogy ebben az ember mind félllyel illy nagy bárorsággal vétkezzéc, hogy illy kevesse találtassanac, az kic ez nyavalyával igen szégeressen meg környekezvén nem vólnanac: olly mérgecs édeséggel gyönyörködünc egyéb embereknec vétkeinec felkeresésében és kinyilatkoztatásában. Azt se gondollyuc, hogy arról minékünc igaz mentségünc vagyon, hogy ha abban nem hazudunc. Mert finte az, az ki megtiltya, hogy atyánkfia ne vét hazugság által meg ne gyalázzuc, ugyan azon kívánnya aztis, hogy annac hire neve, az mint lehet, az igazság által, éppen meg tartáséc. Mert noha finte czac az hazugság ellen akarjais azt védelmesz nec lenni, de finte az általis ugyan azt jelenti, hogy néki arról gondgya legyen. Es finte elég legyen ez minékünc, az mi fele-

felebarátunc tisztességénc megotalmazására, mivelhogy láttyuc, hogy gondgya vagyon arra az Istenec. Minden kétség nélkül kárhoztatic azért minden gonos megfólas és rágalmazás. Továbbá az gonos megfólasson nem értünc valami megfeddést, az melly megjobbításia való szándékbol leßen: sem pedig törvény szerint való panaszt, és bévadolást, az melly az gonosnac eltávoztatására vagyon; sem az közönséges és nyilván való megfóllitást és megintést, az melly egyebeknec rettentésére szokott lenni: sem pedig valami gonos felől való megintéséket, azoknac, az kic tudatlanságból veszedelembé és kárba eshettenec vólna: Hanem az gyűlölséges rágalmazást érttyuc itt, az melly az boszús hivból, és megfóllásban és rágalmazásban való gyönyörködésből származic. Sőt azt sem engedi meg ez az paranczolat, hogy magunkat afféle rút dífkeskedésté és tréfával tisztelkedésté adgyuc, az melly kemény mardosással és gyalázással vagyon meg elegyítve, az melly által egyéb embereknec fogyakozásai, mint egy tréfában, mérgecs mardosásképpen feddetnec meg. Az mint némellyec szoktac czelekedni, az kic egyebeknec pirulásokkal és keserves fuhaytásokkal tisztés mester séggel tréfasoknac akarnac láttatni és diczertetni: mert efféle tökéletlenkedés és kinyeség által gyakoroltatoc beczületes emberekre nem kicziny gyalázatt ragasztatic. Hogyha azért az Törvény szerzőre tekintünc, az kinec finte olly nagy hatalma vagyon az füleken és híveken; mint finte az nyelveken való uralkodásra: nyilvánssággal veszűnc esűnkbe, hogy az rágalmazónac meghalgtatására való kívánság, és ez illyen gyalázokhoz való jó akarat, és azoknac hirtelenben javallására való haylandoságis, nem kevesbé tiltatott legyen meg, mint finte az megfóllás és rágalmazás. Mert nevetség vólna azt alítani; hogy az Isten az rágalmazásnac vétkét gyűlöllye az nyelvekben; és az hívnec gonos mérgecs vóltát ne neheztelyle. Annakokaert ha az Istenec igaz felelme és szereteri vagyon bennünc, az mennyire lehet és használatos, és az mennyiben kívánnya az atya fiui szeretet, ne adgyuc se nyelvünket se füleinket rágalmazo hitkokra, és mérgecs mardoso tréfa befedekre: ne boczássuc hirtelen elménket valami kerengő gyanuságra: Hanem minden embereknec szavait és czelekedetit jóra magyarázzuc, és illyenképpen mind írtelünkkel, füleinckel és mind nyelvünkkel, azoknac tisztéségeket tökéletesen

örizzünc ótalmazuc, és megtartassuc.

TIZEDIC PARANCZOLAT.

Ne kívánnyad az te felebaratodnac, se házát, se feleségét, se szolgálóját se szolgáló leányát, se ökrét, se szamarát, es semminemű marháját.

49. Tzéllya ez paranczolatnacez, mivelhogy azt akarja az Isten, hogy az mi lelkiinc, felebaratinkhoz való szeretettel tellyeslegyen és mindenestől fogván attul elbirattáséc, hogy minden kívánság, valamely az szeretetnec ellene vagyon, az mi fivünköl ki veretetéséc és ki tisztításéc. Ez azért az summa, hogy semmi olly gondolat mi belénc ne szálljon, az melly az mi elménket valami ártalmas, és más ember kárára térendő kívánsággal megindítsa. Ez megtiltásnec ellenébe tétetic ez paranczolat, hogy valamire fándékozunc, tanácskozunc, valamit akarunc és gondolunc, mind az mi felebaratinknac javára és használatyára fólgyallon. De itt, az mint látzic, egy igen nagy és nehéz kérdés fordul előnkbe. Mert hogyha igaz az, az mit oda fel mondotunc, hogy az paráznaságnac és Lopásnec igéjei alatt, az paráznaságra való kívánság, és az másnec ártására és megczalására való igyekezet megtiltáséc: nem fűkségefnec alíthatná valaki, hogy is meguyonnan, az más ember javainac kívánságotul elintetnéc és eltíltatnanc. De ennec czomóját könnyen megfeyti minékünc, az Szándéc és kívánság között való külömbség. Mert az fándéc avagy igyekezet, az mint az előbbi paranczolatokban fólunc róla, olly meggondolt elfanása és végezése az akaratnac, midő az embernec fivét az kiferteti indulat meggyőzte és elbirta: az kívánság ez illyen eleve meggondolás és javallásnélküli meg lehet: midő az elme valamely híjába való és elfordult dologtul czac izditatic, gerjesztetic és ciklandoztatic, valami véteknec megczelekedésére. Annakokaért az mint hogy ekkédig az Ur Isten azt paranczolta meg, hogy az szeretetnec Regulaja igazgassa az embernec akarattyát, fándékát, és minden czelekedetit: azonképpen mostis azt akarja, hogy azonokra mennyenec és igazítsanac az elmenec gondolati, hogy gonofoc és elfordultac ne legyenec, az mellyec az fivet másuva inditanajac. Miképpen hogy megtiltotta, hogy az elme haragra, irégségre, paráznaságra, ragadozásra és hazugságra ne indíttáséc és hajtáséc: Azonképpen akarja mostis, hogy az elme azonokra az vetkekre ne kistetséc és izgattáséc.

50. Nemis oknélkül kíván az Isten tőlunc illy tőkélletes igazságot. Mert ki nem tartaná azt igaznac, hogy az léleknec minden erejei, az szeretettel környülvétesnec, és annac megtartására adgyac magokat? Es ha melly

melly ez lelki erőc közzül, az szeretetnec tzéllyatul eltávozic ki mondhatná hogy az nyavalyás beteg ne volna? Immár pedig, honnét vagyon, hogy az te fiv edben olly gonof kívánságot fállanac, az mellyec ártalmas az te atyád fiánac; hogyha nem innen, hogy o véle keveset gondolván, czac az te magad hasznát keresed? Mertha az te fived az szeretettel mindenestől fogva megkönyéztetett volna, tehát fohonnan illyen gondolatoc beleje nem mehetnénc. Az következc azért, hogy az szeretettül annyiban üresnec kellyen lenni, az mennyiben az gonof kívánságot bevesi. Itt valaki azt vethetné ellenünc; hogy nem igen illendő, hogy az fantasiac, ábrázolásoc, és répeső gondolatoc, az mellyec az elmében hirtelen forognac, és legottan elenyésnec, finte mint az gonof kívánságot, az mellyec az fivben vagyon fészkec, ugy káhoztassanac. Arra én azt felelem, hogy az ollyan fantasiakról, és képzésekéről vagyon itt az kérdés, az mellyec midő az elmében ütöznc, egy fiv mind az fivetés gonof kívánsággal megsértic és megfebesitic. Mert senki nem igyekezc valamit ollyat kívánni, hogy az fiv abban ne örvendezne. Annakokaért az Ur Isten az szeretetnec czudálatos buzgoságát kívánnyá mi tőlunc, az mellyec czac akarmi kiczinnyé sem akar az kívánságotul megakadékoztatni és megbántatni. Felötte igen jól elkészített és jól intézett fivet kívánó mitőlunc: az mellyec nem fenved, hogy czac akarmi kicziny mozdatoczká által is, az Szeretetnec törvénye ellen megindíttáséc. Erre az értelemre ennékem elsőben fent Agoston nyitott aytót: hogy azt ne vélyed, mintha semmi ollyas bizonsággal nem erősíthetnénc meg. Noha azért az Istenec fándéka itt, hogy minden gonof kívánságot megtiltsón; mindazáltal, példánac okaért czac egy néhanyat mutat nevezet fiv elö ez paranczolatban, mivelhogy főképpen ez illyenec foltanac minket gyonyörköttetni és megczalni: Hogy az kívánságnac tellyeséggel semmit meg ne engedne, mivelhogy minket azoktól az dolgoktól vonson el, az mellyekte az kívánság leginkább hajol és fáguld. Ihon ez lön azért az törvénnec máodicráblajais, az mellyben eléggé megintertünc, mivel tartozzunc az Istenért az embereknek, az mellynec meggondolatyatul függ az atyafiv szeretetnec egész tudomány. Annakokaért híjába ragod az népne fájába mind azokat az czelekedeteket, az mellyec ezen az táblán tanítanac, hogy ha az te tanítasod az Istenec felelmével és tisztetivel, mint egy fundamentommal, nem gyamolítatic.

Az értelmes olvasó, ha én halgatok is, könnyen megtilheti, hogy azoc, az kic az kívánságnac megtiltásából két paranczolatot akarnac csinálni, vif ffordult elofrással egyet ketté fakaftanac. Es nem áll semmi azon, hogy ez ige Ne kívánnyad két fiv mondatoc elö, Mert mine-

kutánna az háziról föllott, előfámlállyá annak réseit, és az feleségről kezdi el. Innét nyilván vagyon, hogy ez igéc, (az mint az Sidókis czelekesnec) czac egygyetlen egy sentenciára és egyberü mondásra vonyattassanac, az mellyben az Isten summa ferint paranczollya meg, hogy valamie az embernek vagyon, és valamivel ő bir, nem czac minden czaládságról és hamiságtól, hanem még az fiunek czac az legkifébb kivánságátulis szabad menséges és bátorságos legyen, és ő néki éppen megmaradgyon.

51. Innét azért immár könnyü megérteni hová nézzen mind az egész törvény, tudniillic az igáságnac tellyeségére: hogy az embernek életét az Isteni tisztaságnac példájára formállyá és igazítá: Mert abban az Isten úgy kiírta és ki festette az ő természetit, hogyha valaki azt tökéletesen megtattanája, az ő életében, az Istennek abrazzattyat, nem nemüképpen ugyan kinyomná és ki mutatná. Annakokaért midőn Mofes az Törvénnec summáját, az Izaél fiainac elméjékbe akarná adni, ezt mondgya: Mostan annakokaért, ő Izaél, mit kíván az te Urad Istened te töled egyebet, hanem hogy félyed az te Uradat Istenedet, és hogy járj minden ő utain; és hogy fereszed őtet, és fereszed az te Uradat Istenedet tellyes fiuedből, és tellyes lelkedből, és megtartsd az ő paranczolatit? Es valamennyifer ő néki az Törvénnec tzellyát, az nép eleibe kellene adni, finte ezent fordította fiúntelenül ő eleikbe. Annakokaért az Törvénnec tudománya arra néz, hogy az embert az életnek fiensége által az Istennel őfve kösse, és (az mint Mofes másuttól szól) azt mivellye, hogy ő az Istenhöz ragazkodgyéc. Továbbá az, az életnek fienségének tökéletesége imez megemlített két tzielben áll, hogy az Ur Istent fereszűc tellyes fiükből, tellyes lelkükből és minden erönből, és az mi felebarátunkat mint mi magunkat. Es így ez az első tziel, hogy az mi lelkünc az Istennec ferelmével mindeneftől fogva eltellyéc. Az mellyből őstán őnnön magátul következie az mi felebarátinkhoz való feretetünc. Ezt mutattya meg az Apastal, midőn azt írja, hogy az Törvénnec fő summája, az tista lelki esmeretből, és nem tettetett hitből való feretet. Látod itten, hogy az lelki esmeret és az tettetésnélkül való hit, az az, egy főval, az igaz Isteni felelem, finte elől helyhezteséc: és hogy az feretet őstán abból hozatraséc ki. Mefse eltévedie azért az, az ki azt alittyta, hogy az igáságnac czac kezdeti legyen az törvényben előnkbe írva, az melly által az emberec czac az első gyakorlástra mutattassanac, és ne vitetessene az jó czelekedeteknek igaz tzellyára: ezt mondom tévelgésnec; mivelhogy Mofesnec és fi. Pálnac imez mondásinac tökéletes tellyes voltához semmit többet nem tehet.

Deut. 10. v. 12

Deut. 6. v. 5.
8. c. 11. v. 13.

1. Tim. 1. v. 5.

tehet. Mert, kérlec, hová akar az menni, az ki ez tudománnyal meg nem elégedic, az melly által az ember az Isteni felelemre, lelki tisteletre, az paranczolatoknac engedelme, az Isten utánac igaz követésére, végezetre az tista lelki esmeretre, tetetésnélkül való hitre és az feretere megtrinitic? Honnét az Törvénnec imez magyarázattyais megmutatatic és megbizonyitattatic, az melly magyarázat, az Isteni folgálatnac és feretere minden réseit az törvénnec paranczolatiban kereli és talállyá meg.

Mert az kie czac az pusztá igéken kapdosnac, mint ha az törvény az Isten akarattyánac czac felére tanítana meg, azok nem tudgyác mi végre adatott legyen az Törvény, az mint az Apastal bizonyítja.

52. De mivelhogy Christus és az Apastaloc az Törvény Summájának előfámlásában, az első táblát gyakorra ki hadgyác, sokan igen tévelegnec ebben, hogy azoknac fiavait mind az két tábláról akarjac érteni. Sz. Mathe Evangelistánál Christus Urunc, az irgalmasságot, az itiletet, és az hitet nevezi az Törvénnec fő tzielkeieinc. Abban én nem kételkedem, hogy az Hitnec igején, az mi felebarátinkhoz való feretere igáságát és tökéleteségét értotte legyen. De némellyec, hogy őc ezt az egész Törvényről értheséc, arról az felelemről és tisteletéről magyarázzac, az mellyekkel ember az Istennec tartozic: De czac híjába. Mert Christus azokrol az czelekedetekről szól, az mellyek által az embernek magát igaznac kellyen mutatni és bizonyítani. Hogyha ez okot jól esünkbe veszűc, tehát nem czudákozunc többé azon, hogy másutt, amaz ifjaczkát, az ki ő töle kerdette, hogy miczoda paranczolatot kellyen ő néki megtartani, hogy bémeheffen az életre, egyedül czac erre mutatta: Ne öly, Ne paráznalkodgyál, Ne lopj, Ne mondgya semmi hamis tanúságot, Tistellyed atyádat és anyádat: Szeressd felebarátodat mint tennen magadat. Mivelhogy ackoron az első Táblához való engedelmség, avagy az fiuben, avagy mayd az ceremoniakban állott, az fiunek kivánságát ember nem láthatta; az képmutatóc mindenkor az ceremoniac dolgait ütéc. De az feretere czelekedeti olyanoc, hogy azoc által tökéletes igáságot mutathat és vehet ember esébe. Es ez öly igen közonséges az Profetáknál, hogy az ki czac félrésént olvasgatottis, megértheti és könnyen meg tudhattya.

Mert többire minden ő penitentiára intó predikatójokban, elhadgyác az első táblát; és az népet intic fiindittyác az Hitre, az itiletre, az irgalmasságra, és az igazságra.

De ilyen módon is ugyan nem hadgyác ki az Isteni félelmet, hanem azt akarja, hogy az is valóban, nyilvánosság jegyeivel kimutattassék és megbizonyítottassék. Igaz jóllehet, hogy őt többre mindenkor az másodica táblát üzi, midőn az Törvénc engedelmesről és megtartásáról szól: mi elhogy az igazságra és tökéletességre való igyekezet ott láttatik és észrevesz leginkább meg. Es itt nem szükség, hogy fő helyeket hozza be, mivelhogy kiki minden magától is könnyen megértheti hogy igaz legyen, az mit mond.

53. Micsoda? mondhatnád, többet foglalt tehát az emberekkel való ártatlan élet, az igazságnak summájára, hogy nem az szétség az mellyel az Isten tiszteltetik? Semmiképpen nem: hanem mivelhogy senki könnyen az feretetet mindenestől fogva meg nem tarthattya és őrizheti, hanemha előbb az Istent sive feriat felel, és az Isteni felelemnek bizonságais innét véretic. Annakelőtte mivelhogy jól tudgya az Ur Isten, hogy ő mi tollúnc semmi jótémént nem vehet, (az mint az Profetais bizonyította) nem kívánja azért, hogy mi ő véle tegyünc jól: hanem felebarátunkhoz való jócselekedetekben gyakorol minket. Nem hiába mondgya azért az Apastal, hogy az Szenteknek egész tökéletessége az feretetbe foglaltat legyen. Es más helyen nem illerlenül nevezi azt az Törvénc betöltésének: és azt teszi hozzá, hogy az ki felebarátját fereti, betöltötte az, az törvént. Ismer, hogy mind az egész törvény ez egy igében foglaltassék: Szeretsed felebarátodat, mint remagadat. Mert ő nem tanit külömbet, hogynem az Christus önnön maga, midőn mond: Valamit akartoc, hogy az emberek cselekedgyenec ti veletoc, azont cselekedgyétecs tiis azokkal: Mert ez az Törvény és az Profetac. Bizony dolog az, hogy az Törvényben és az profetákban, az Hit, és minden az mi az igaz isteni tiszteletre néz, legyen az legfőbb, az mellyet követ az feretet, úgy mint kissébb dolog. De azt érteti az Ur, hogy ott minekúnc az irasécs élönkbe, hogy itéletet és igazságot kövessünc és tartassünc az emberek között, melly által gyakoroltassünc és inditassünc az Isteni felelemnek, ha melly vagy bennünc, megmutatására, és bizonyítására.

54. Ezt azért keményen tartassünc, hogy az mi életünc akkor igazitatic leg jobban az Istennel akarattára, és az Törvénczhez való engedelmeslégre, midőn az, az mi atyánkfiainak minden dolgokban leggyümölcsözös és használatosb. De az egész Törvénybe csak egy syllaba sem találtatic, az melly az embernek regulát írta és szabta azokrol az dolgokrol, az mellyeket ő az ő testének javára megcselekedgyéc, avagy elhadgyon. Es bizonyára, mivelhogy az emberek az természetül,

Psal. 16. v. 2.

Eph. 5. v. 19.

Rom. 13. v. 8.

Gal. 5. v. 14.

Matth. 7. v. 12

tül, illetlenül felőttébb haylandóc az ő önnön magoc feretetire: és azt az feretetec, ha finte őc az igazságtól elszakadnak is, ugyan megtartassék, nem volt azért szükség hogy kiváltképpen való paranczolat adatnéc, ez feretetnéc, a melly annélkül is elég nagy, inkább felgerjesztésére. Mellyből világosan megérttük, hogy nem az mi magunknak fereteti, hanem az Istenhöz és felebarátunkhoz való feretetünc legyen az paranczolatoknak megtartása: és hogy a legjobban és legfontosabban éllyen, az ki, az mennyire tölle lehet, legkevesbé él és munkálkodik ő magának: Vifontag hogy senki gonoszságból és elfordultabbul ne éllyen, mint az ki csak önnön magának él, és keresi hasznát. Sőt hogy az Ur Isten azt jobban kimutassa, melly igen tartozzunc felebarátunkat feretni, az mi magunc feretetit adgya minékünc példaul és regulátul élönkbe. Es bizonyára ez aránt az foglaltat módgyát kiváltképpen és jól meg kell gondolni. Mert semmiképpen nem az, az értelme, az mellyet némelly Sophistac álmodoznac, mint ha azt paranczolná az Isten, hogy előbb feris magunkat feressük, és magunknak tegyünc jót: és úgy feressünc öftán az mi felebarátunkat: hanem finte ezt az haylandóságot, az mellyel kiváltképpen gondollyuc mi magunkat feretni, az Isten az mi felebarátunkra akarja igazítani és fordítani. Innét mondgya az Apastal, hogy az feretet nem az övét keresi. Es csak egy használat sem ér azoknak bizonyításoc, az kic azt mondgyac, hogy az a dolog, a mellyet megmérnéc, mindenkor aláb való legyen, az mértéknél, az mellyel azt méric. Mert az Ur Isten az minnen magunk feretetit nem teszi olly regulává és mértékfinórrá, az mellynec a mi felebarátunkhoz való feretet alája vertesséc: hanem azt mutattya meg, hogy annac az feretetnéc, az melly az romlott természetnek miatta mi magunkban fokott lenni, és raytunc czüggenni, immár másavá kellyen kiönteteni: Ugy hogy nem kissébb örömmel, buzgósággal, és forgalmatoszággal legyünc készséc a mi felebarátunkkal, mint finte az minnen magunkkal való jótételre és jó cselekedetre.

55. Mivelhogy Christus Urunkis az Samaritanus példájával megmutatta, hogy az Felebarátünc igejénec alatta, minden, még az legidegeneb és legtávolab valóis befoglaltassék. Nem kell azért, ezt az felebarátunkhoz való feretetet, csak az mi közel való rokonságunkra magyaráznunc. Es ezzel nem tagadom én azt, hogy mentől közel való atyánkfiainak valaki, annál inkább ne kellyen azt foglaltatunkkal segitenünc. Mert az természetnek rendi hozza azt véle, hogy mentől közel való legyenec az emberek egymáshoz vérfertint, avagy rokonsággal vagy hasonlétsággal, annál több segedelmeket közöllyéc egymással. Es ezzel az Isten meg nem bántatic, mert az ő isteni gondviselésis vezérel és neminemüképpen ugyan izgat hogy úgy cselekedgyünc. Hanem azt mondom, hogy minden embereket, min-

Vide August.
de Doctrin.
Christian.
lib. 1. cap. 23.
& seqq.

1. Cor. 13. v. 5.

Luc. 10. v. 36.

den kivétel nélkül, sív ből kellyen feretni: Es semmit azzal nem kell gondolni, hogy valaki Magyar avagy Német, méltó avagy méltatlan, barátunc avagy ellenségünc legyen. Mivelhogy őket az Istenben, és nem ő magokban kell megtekinteni: és ha őket nem ilyen módon gondollyuc meg nem czuda, hogy ha foc tévelgésbe esendünc. Annakokaért, hogy ha az feretet nec igaz mértékét, módgyát, felakarjuc találni; nem kell elő fer szemeket az emberekre igazitanunc az mellyek nec tekintetec gyakrabban gyűlöséget, hogy nem feretetet inditana mi bennünc: hanem az Istenre, ki azt a feretetet, a mellyel őtet ferettyünc, minden emberekre kiterjeszteni paranczolja. Ugy hog' miadékoron erős fundamētamul tartfuc azt, hog' tudniillic, minékünc az ébert, akar ő minemü legyen, azért kellyen feretnünc, mivelhogy az Ur Istent, a ki nekünc azt paranczolja, tartozunc feretni.

56. Annakokaért avagy felötte ártalmas tudatlanságnac, avagy dögletes gonofságnac kellett annac lenni, hogy a Papistás Scholabéli Tanító, azokbol a paranczolatokbol, a mellyekből a magunkért valo fayát boszfü állás megtiltat, és ellenségink nec fereteti paranczolat, a mellyec, régenté a Sidoknakis, és ostan minden Keresztények nec hogy megtartsác, közönségesen meg voltánac paranczolja, *Consiha*, avagy Tanacz adásokat czináltanac, mintha ezeket czac tanaczolásképpé mondotta volna: és azt mondgyác, kiki minden szabad azzal, hogy ha azok nec enged avagy nem enged. De azoknac sükséges megtartását a barátokra toltác: az kik nec czac azért kellyen igazabbak nec lenni ec egyéb köz Keresztényéknec, mivelhogy őc szabad akarattyokból köteleztéc magokat az megemletet tanacz adásnac megtartására. Okátis jelentic, miért ne vegyéc és tartsác ezeket paranczolatok nec, azért tudniillic, hogy igen terhesec és nehezec, kivált képpen a Keresztények nec, kic a Kegyelem nec Törvénye alatt vadnac. Így meriké azért az Isten nec őrc Törvényét elszakítani, az felebarátinkhoz való feretet: Találtatiké valahol az egé sient Irásban ilyen külömbözterés: avagy nem fordulnaké ott inkább mindenünnen előnkbe ez ilyen paranczolatoc, a mellyec legkeménségesben meghadgyác, és tölünc megkivánnýác, hogy feretsünc a mi ellenséginket? Mert miczoda ez, hogy az paranczolatoc minékünc, hogy ha a mi ellenségünc éhezic, ennyi adgyunc? Az ő okret és famárát, ha eltéved nec, útra igazitfuc, avagy azokat, hogy ha a tereh alatt leef nec felfegitsünc? Az mi ellenségünc nec oktalán barmaival tegyünké jót ő erötte, és ő magához semmi feretettel ne legyünc? Miczoda? Nemde nem örök ké valo savae ez az Ur Istennec: Enyim a boszfü állás, és En fizetem meg? Az melly más helyen még világosbanis meg vagy on írva: Boszfü álló ne legy, és haragot ne tarts az te néped ellen. Avagy kikell azért ez tizic-kelt az Törvényből vakarni oc, avagy meg kell vallani oc, hogy midön az Isten

Prov. 25. v.
21.

Exod. 23. v. 4.
Deut. 22. 35.
Lev. 19. v. 18.

Isten ezeket paranczolja, törvény szerző, és nem tanaczoló, az mint őc költic, akatjon lenni.

57. Es mit akarnac, kérlec, ezec, a mellyeket őc illy distelé és moczkos magyarázattal akarnac meghamissítani? Szeresérec a ti ellenségetek: Te gyerec jól azockal, a kic titeket gyűlölnec: Könyörögjetez azokért, a kic titeket háborgatnac és kerget nec: Aldgyátoc azokat, a kic titeket atkoz nac, hogy fia legyetez a ti mennyei Atyátok nac. Ki ne rekeftene inkább innét azt s. Chrylostomussal; hogy ez illyé sükséges és értékes okokbol könnyü volna megérteni, hogy ezec nem tanaczado intéséc, hanem paranczolatoc legyene. Kérlec, miczodánc marad minékünc, hogy ha az Isten fiainac sáma közzül ki hadgyatunc? Ihon azért az ő értelmec ferint czac a Bararoc lefnec a mennyei Atyánac fia, és czac őc meric az Istent ő Attyok nac hivni. Mint lefen ezenközben az anya s. Egyháznac állapattya: Illyen formán, az pogányoc közzé és fukaroc közzé fog az sámlálatni. Mert Christus menten utanna mondgya, Hogy ha azokat feretitec, az kik titeket feret nec, miczoda jutalmatoc lefen tinek nec? Nem azont czelekefiké a pogányokis és a fukaroc? Bezzeg mondom, jól lefen dolgunc, hogy ha a Kereszténység nec czac nevét tartyc meg; az menyorságnac pedig örökségétül megfohtatunc: Semivel nem erőtelébb a s. Agoston bizonyítáfais, midön mond: Mikor az Isté a paráznalkodást megtiltya, azzal azt akarja, hogy sante ugy békét kellyen hadni ellenségünc feleségé nec, mint sante felebarátunké nec: midön az lopást tiltya, meghadgya, hogy se barátunktól, se ellenségünc től, semmit el ne lopjunc. Mert ez a ket paranczolat, hogy ember ne lopjon, és ne paráznalkodgyéc, az Szeretet nec regulája alá foglaltatnac: Sőt azt mondgya, hogy ebben az paranczolatban legyene báfoglalva; Szeresséd az te felebaratodat, mint te magadat.

Annakokaért avagy Szent Pal magyarázta az Törvént hamissan, avagy pedig sükségképpen következc ez igékből, hogy ez paranczolat ferint, sante ugy kellyen az ellenségetis feretni, mint felebaratunkat; eddig lönec az Szent Agoston sava. Annakokaért vóltaképpen őrdög fiainac mutattyác és bizonyittyac lenni magokat mindazoc, az kic az Isten fiainac közönséges igajokat illy vakmeróképpen megvetic és tölóc eltasittyác. Méltán czudálhatná azért valaki, hogy ha őc ez ő értelmeket és tudományokat bolondságokból avagy sügyentelenségekbol hozták napfeny eleibe. Mert mind bizonynyal tartyc azt az régiec, hogy ezec mind merő paranczolatoc legyene. Es hogy még Gregorius idejében sem kérelkedt nec ebben, könnyü innét megérteni, mivelhogy ő azt nagy bátran és minden általlás nélkül megerősítötte.

Mereminden ellene mondás nélkül való paranczolatok nec tartyc ezeket.

Matt. 5. v. 44.

Lib. de com-
pun&. cordis.

Matt. 5. v. 46.

Rom. 13. v. 9.

Nézzé azért melly okoskodgyanac, és mint rekeszénec. Ez tereh, ugymód, igen nehéz volna a Keresztényeknek. Mintha éber valamit nehezebbet gondolhatna annál, mint az Istent tellyes szívűből, tellyes lélekűből, és minden erőből szeretni. Ehöz az paranczolatához képest minden paranczolatoknak méltán könnyeknek kellene lenni, akár az ellenségnek szeretésében, akár pedig az büszke állásra való hándéknac szívűnkől kifaggasztásban. Ugy vagy on bizonyára, hogy minden dolog, és még czac az kisebb pontoczkais az Törvényben felotte igen nehéz az mi erőtlenségűnknek. Egyedül az Isten az, az ki minket erősekké tessen. Ő engedgye minékűnc, az mit paranczol, és paranczolja meg az mit akar. Hogy azt véte elő, hogy az Kereszténynek az kegyelemnek Törvénye alatt legyenec; nem azt teszi az, hogy azoknak vakmerő batorságban és kinyeségben törvény nélkül kellyen élni, és magokat hájokia kellyen bozátanioc; hanem hogy az Christusban oltassanac és avattassanac az mellynek kegyelme által, az Törvének átkától megfabaditattanac, és az kinek Lelke által az törvént beírta az ő fivérekbe. Ez KeGYELMET jólléhet törvénynek nevezi Szent Pál; de nem tulaydonóságképpen, hanem az isten Törvényére nézve, a mellyel ő az KeGYELMET, mint egy ellenbe tétel által, hasonlyittya ő fíve. De ez kába emberek hiába farsagytac abban magokat, hogy az Törvénynek igéjében valami nagy titkot találjanac.

8. Szinte ezenmódu az is, Hogy az Papistás Scholabéli tanító, azt az titkos és elrőytett istentelenséget, az melly az első táblával ellenkezi: és azt az által hágástis, az melly egy általlyaba az utolsó paranczolat ellen vagy on *Veni peccatum* nac, az az, olly véteknec nevezte, az mellyert az ember az Isten előtt, méltán az örök halálnac alaja nem vettethetné. Mert illyenképpen írja őc meg azt az bünt, az mellyert őc nem halálos bűnnek mondanac lenni, hogy az, nem eleve el fiant jóvállásból való kívánság legyen, az melly az fivből ottan hamar elenyésféc. En pedig azt mondom az ellen, hogy semmi gonos kívánság az embernek fivébe bé se mehessen, hanem czac azoknac fogyatkozásából, az mellyec mi tölűnc kívántatnac az Istennek Törvényében. Megtilta az Isten, hogy ne legyen idegen istenűnc. Midőn azért az Lélec az Isten felől való kételkedéstől ostromolatic, avagy egyébképpen háborítatic, idestova nézel, és haylodoz és az ő segedelmet, valohól másutt, és nem egyedül az egy Istennel keresi: Kérlec, hönnet vadnac ez illyen indulatoc egyebűnnet, hanem hogy még az fivben, az Istennek szerelmétől üres hely vagy on, és azért fogadhatya bé az illyen kísérteteket?

Es hogy az bizonyítás hofsu ne legyen, vagy on egy paranczolat előttűnc, hogy az Istent tellyes szívűből, tellyes elménkből, és tellyes lelkűnk-ből kel-

ből kellyen szeretni. Hogy ha azért az elmének minden ereje, tellyes figyelmetséggel nem adgya magát mindeneftől fogva az Istennek szeretésére, tehat immár elávozott ember az Isten törvényéhez való engedelmességtől.

Mert ha az kisereteknek az mellyec ellenségi az Isten orfáganac, valami erejec vagy on az mi meginditátunkra, avagy az mi gondolatinkat czac valami kicsinyé megbolgathasákis, hogy mi az Istennek egyáltallyában ne engedgyűnc, és az ő akarattját minden ellenmondás nélkül nem követtyű; nyilván való jelensége ez, hogy az ő orfága az mi lelkűnc esmeretiben nem igen jól vagy on megerősítetvén. Hogy pedig az utolsó paranczolat tulaydonul ide tartozzéc, azt előb megmutattuc és megbizonyítottuc. Kiserötté minket az fivnek valami kívánsága? Tehat, immár az gonos kívánságban vétekes vagy unc, és annak okaért az Törvént általhaggtuc: Mivelhogy az Ur nem czac megtilta, hogy ember semmit ne kezdgyen és ne gondoljon, az mi másnac általmára lehetne; hanem hogy gonos kívánság által se kellyen megindulni, és gerjesztetni. Az hol azért az Törvének általhágása vagy on, ott immár az Istennek átkais kéfien vagy on. Annakokaért czac az legkisebb kívánságot semondgyuc az halálnac itéletől mentesgésnek és fabadosnac. Szent Agoston azt mondgya, hogy az bűnöknek meggondalattyanában, ne hozzunc hamis fűntmértéket velűnc, hogy azon ugy mérjűnc, az mit miképpen akarunc, az mi kedvűnc serint ezt mondván; Ez nehéz, könyű imez: Hanem isteni fűntmértéket az fent Irásból, ugymint az Ur Istennek kinczesházából vigyűnc velűnc, és azon mérjűnc meg, mellyic legyen nehéz avagy nem. Avagy inkább ugyan ne mérjűnc és ne fontollyuc azt, hanem azt mint az Ur-tol megfontoltattanac és a melly mértékre beczültettene, azt gondollyuc meg. Mit mond azért az Irás? Bizonyára midőn fent Pál azt mondgya, Rom. 6. v. 11. hogy az bűnnek Soldgya az halál, eléggé megmutattya, hogy ő, az bűnöknek, imént megemlített bolond különbözteréséről, (az mellyel némellyec halálos bűnéc némellyec nem halálosoc legyenec) semmit nem tudott. Es bizonyára mivelhogy annélkülis felotte igen haylandóc vagy unc az képmutatásra, semmiképpen nem fűkség volt volna ez mentő gerjesztést mellyeje adni, az mi restelkedő Lelkeinc esmeretinek enyegetésére, és abban végre ugyan megfenyvedésére.

9. Adná Isten, hogy ez illyen emberek jól meggondolnác, mit akarjon az Ur Christus imez mondással: Valaki az Törvény paranczolatina czac kisebbiketis megrontandgya, és aképpen tanitandgya az embereket, legkisebbnek hivattatic az mennyeknek orfágában. Nem ez illyeneknek hamoc közé tartoznak imezekis, midőn az törvének megfegését

Hhh

Lib. 2. de
Bapt. cont.
Donat. c. 6.

Rom. 6. v. 11.

Matt. 5. v. 19.

olly kicsinyé meletteni, mint ha halált nem érdemlene? Nem csak azt kell pedig meggondolni, mi czoda paranczoltatic: hanem azt is hogy kiczoda az, az ki paranczol.

Mert mincz semmi olly által hágas, akar az melly igen kicsiny legyenis, az mellyben az Istenec felséges méltósága meg nem kislebitetné. Olly kicsinyé az ő nékie, hogy ha az Istenec diczóséges felsége valami dologban megsértetic és meggyaláztatic. Annakfelotte, mivelhogy az Isten az ő akarattát az törvényben kijelentotte, kedvetlen és kellelen ő nála minden, valami az Törvény ellen vagyon. Azt alittyaké hogy olly crótelen és fegyvertelen az Istenec haragja, hogy arra menten az halálnac bősűállása ne következéc: Es bizonyára hogyha nagyobb kedvec volna arra, hogy az Istenec sava alá vetné magokat, hogy nem az ő igazságát illeten elméskedéssel meghomalyosítanac, meg kellene már azt gondolnioc, hogy az Ur Isten világos főkkel kimondotta, hogy: Az Lélec, az melly vétkezik, halállal hallyon meg. Ismet, az mit imént fent Pálból hoztam be, Az bűnec sóldgya, az halál. Őc pedig, noha az kívánságot bűnec lenni megvallyac, mivelhogy azt nemis tagadhattyac, mindazáltal nem akarjac hogy halalos bűn legyen. De mivelhogy ez ideig őc eléggé dühösködtenec, tanullyanac immár valaha penitentiát tartani.

Holott pedig az ő bodultságokban meg akarnac maradni, az Istenec fiait, őtólóc buczót vévén, bizonytal tartjac azt, hogy minden bűn halalos legyen, mivelhogy ellenséges tusakodás az Isten akarattya ellen, melly az ő haragját súkségképpen megindittya és felgerjeszti: Mivelhogy megfegés az Törvényec, az mellyre az őrc halálnac itéleti és sententiája minden kivétel nélkül immár kimondatott. Az mi az fenteknec és híveknek bűnöket illeti, az oc nem halalosoc jöllehet; de az Istenec kegyelméből és irgalmaságából vagyon, hogy az oc megboczárandóc, és nem az bűnöknek természetekből és mivóltokból.

KINTE

KILENTZEDIC RESZ.

Hogy az Christus, noha esmeretes volt az Sidoknac az Törvény alatt, mindazáltal nem jelentetett tellyeséggel meg, hanem végre az Evangelium által.

Mivelhogy az Ur Isten, az ő Testamentumban, nem ok nélkül rendelt az áldozatokat és megfistulásokat, az Sidoknac azok által bizonyítván hogy ő nékiec Attyoc ő volna, és hogy nem hiába fentelteis őket magánac választott népévé: minden kétségnélkül azért még akkoron, megjelentette és megfistertette magát, ugyan azon ő ábrázattában, (tudniillíc az ő öröcké valo Fiaban) az mellyben mostan minékünc tellyes fényeséggel tündöklic.

Annakokaért Malachiasis, minékutánna meghatra volna az Sidoknac, hogy, az Moses Törvényére nagy gondot tartanának, és annac engedelmében megmaradnának, (mivelhogy az ő halála után az profetai tist egy ideig megfűnnéc és közbefakastatnéc) arra mindgyárt meghirdeti, hogy ő nékiec az igazságnac napja feltámadna. Melly igéckel azt mutattya meg, hogy az Törvény arra adatott volt, hogy az híveket az eljövendő Christulnac reménségeben megtartanaja: mindazáltal az ő eljövételiben főkkel nagyobb világoságot és esmeretett kellyene várnio. Azeit mondgya fent Peter, hogy az Profétac kérdezkedtec és tudakoztac az idvőség felől, az melly minékünc az Evangeliumban immár megjelentetett: és hogy az ő nékiec megnyilatkoztatott, nem azért lótt, hogy nem ő magoknac, avagy az ő idejeknec, hanem minékünc adnác elonkbe azokat az dolgokat, az mellyec az Evangelium által minékünc meghirdetternéc. Nem úgy, mintha azoknac tudománya, az ő Testamentombéli népnek hasontalan lótt volna, avagy hogy nékiec semmi ben nem fólgált volna: hanem mivelhogy ő nékiec az á kinczóc nem volt, az mellyet az Isten az ő fólgálatyoc által minékünc küldött. Mert ez mostani időben minékünc az á Kegyelem, az mellyről őc bizonságot törtenecc fémlátomast adatic elonkbe, és az helyett, hogy őc azt czac kevelsé kóstitotiac, minékünc azoknac élélé gazdagon és bővségfelen nyuytatic és ajánlattatic. Annakokaért noha azt mondgya Christus Urunc, hogy ő nékie bizonsága vagyon Mofestól, ugyan nem mulattya azért el az kegyelemnek bővelkedő voltát, az mellyel mi az Sidokat fellyül haladgyuc felségesfén megdiczérni.